

MSME PULSE

OCTOBER 2020

ANALYTICAL CONTACTS

TransUnion CIBIL

Vipul Mahajan

vipul.mahajan@transunion.com

Saloni Sinha

saloni.sinha@transunion.com

SIDBI

Rangadas Prabhavathi

erdav@sidbi.in

अनुक्रमणिका

02 - कार्यकारी सारांश

04- एमएसएमई कर्जवाटप पोर्टफोलिओचे कल

05- भुगोलएमएसएमई कर्जवाटपातील पतवृद्धी :

06- एमएसएमई कर्ज बाजाराचा हिस्सा: एनबीएफसी बाजारपेठेतील हिस्सा गमावीत आहेत

07- एमएसएमई कर्जावरील आकस्मिक पतमर्यादा हमी योजनेचा[इसीएलजीएस] प्रभाव

10- एमएसएमई कर्ज उद्योगातील कोवीड काळातील वर्तनात्मक बदल

18- अनुत्पादक मालमत्तांचे एमएसएमई कर्जपुरवठ्यातील कल

20- संरचनात्मकदृष्ट्या सशक्त एमएसएमईची लवचिकता सुरु राहिली

23- एमएसएमईच्या क्षेत्रनिहाय जोखमीचे मुल्यमापन

24- निष्कर्ष

कार्यकारी सारांश

आकस्मिक पत मर्यादा हमी योजनेने [इसीएलजीएस] पत-उपसेचनाला चालना दिली: कोविड-19च्या महामारीमुळे लादलेल्या लॉकडाऊननंतर एमएसएमईचे पत-उपसेचन वेगाने ढासळले. मे' 2020च्या उद्घोषणेनंतर झालेल्या इसएलजी योजनेच्या अंमलबजावणीनंतर एमएसएमईसाठी पत-उपसेचनाचे पुनरुज्जीवन करण्यात आणि आवश्यक चालना मिळण्यास लक्षणीय मदत झाली. या योजनेच्या उत्प्रेरणेने फेब्रुवारी'20 च्या मानाने जुन' 20 मध्ये एमएसएमईना सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकानी 2.6 पट अधिक कर्ज रक्कम वितरीत केली. अगदी खाजगी क्षेत्रातील बँकांचे एमएसएमई विभागातील जुन' 20 साठीचे कर्ज वितरणही पुन्हा फेब्रुवारी' 20 च्या स्तरावर गेले.

ज्या भौगोलिक क्षेत्रामध्ये टाळेबंदी कडक नव्हती तिथे तुलनेने बरे पत-उपसेचन आणि पत थकबाकीत कमी घसरण दिसून आली: इसीएलजी योजनेच्या घोषणेनंतर महानगर विभागात एमएसएमई कर्जपुरवठ्यात वेगवान घसरण आणि पुनरुज्जीवनाचा दर तुलनेने कमी होता. तर नागरी, उप-नागरी आणि ग्रामीण भागातील एमएसएमई कर्ज वितरणाची फेब्रुवारी' 20च्या मानाने जुन' 20ची संख्या ही महानगर विभागात 3 पटींनी अधिक आहे.

राज्यपातळीवर देखील हेच कल दिसून आले जसे की, बिहार, झारखंड, पंजाब आणि केरळ ही राज्ये. इथे एमएसएमईचा जुन' 20 मधील कर्ज वितरणाचा आकडा हा फेब्रुवारी' 20 च्या तुलनेने 4 पट अधिक आहे; तर महाराष्ट्र आणि दिल्लीसाठी याच काळासाठी हे अनुक्रमे 1.86 व 1.06 पट आहेत.

सुक्ष्मकर्ज विभागाने थकीत कर्जाबाबत न्युनतम घसरण दर्शविली : रु. 16.94 लाख कोटीसाठी, एमएसएमईचे जुन' 20 पर्यंतच्या वर्षागणिक एकत्रित थकीत कर्जात 5.7% ची घसरण झाली. तथापि, सुक्ष्म कर्ज विभाग हा जुन' 20 पर्यंतच्या वर्षागणिक रु. 4.5 लाख कोटीच्या थकित कर्जासह 1% ने वधारला. तर एमएसएमई चे सर्व उप-विभाग हे इसीएलजी योजनेने लाभान्वित झाले. सुक्ष्मकर्जाने कर्ज वितरणात जुन' 20 मध्ये फेब्रुवारी' 20 च्या तुलनेत 3 पट अधिकचा आकडा गाठून सर्वाधिक वाढ नोंदविली.

नविन कर्ज वितरणात एनबीएफसीचे मागे पडणे आणि बाजारातील हिशशात घट अनुभवणे: जिथे सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका आणि खाजगी बँकानी कोविडपूर्व स्तर गाठला, तिथे एनबीएफसी जुन' 20 मध्ये फेब्रुवारी' 20 मधील वितरीत रकमेच्या केवळ 20% गाठू शकल्या. परिणामी, एनबीएफसीनी सार्वजनिक क्षेत्रातील आणि खाजगी बँकांच्या तुलनेत, आपला कर्ज बाजारपेठेतील हिस्सा गमावला. त्यांची जुन' 20 ची कर्ज विचारणा फेब्रुवारी' 20च्या पातळ्यांच्या तुलनेत 40% होती आणि जुलै' 20 व ऑगस्ट' 20 मध्ये 60% सुधारल्याने आपण एनबीएफसी वाटप रकमांमध्ये आणखी वाढीची अपेक्षा ठेवू शकतो.

संरचनात्मक दृष्ट्या सशक्त एमएसएमईची लवचिकता कोविड महामारी दरम्यान सुरुच राहिली: महामारी पश्चात मार्च' 20 ते जुन' 20 या 4 महिन्यांच्या चौकटीत, सीएमआर-1 ते सीएमआर-3 च्या सुपर प्राईम विभागात न भरलेले प्रदान मुदतीच्या कर्जाच्या 25% इतके दिसून आले; आणि सीएमआर-7 ते सीएमआर-10च्या सब-प्राईम विभागात रोख-पत/ अधिकर्षावर 36% दिसले, सीएमआर-4 ते सीएमआर-6च्या प्राइम विभागाने सीएमआर-1 ते सीएमआर-3च्या सुपर-प्राइम विभागापेक्षा तुलनेने उच्चतर उपयोजन मुल्य-श्रेणीत संक्रमण केले. म्हणून, जर न भरलेले परतावे आणि वाढते उपयोजन मुल्य हे तणाववाढीची प्रारंभिक लक्षणे म्हणून गृहित धरल्यास, महामारीने दाखविलेल्या आर्थिक व्यत्ययातही संरचनात्मक दृष्ट्या भक्कम एमएसएमई हे तुलनेने अधिक लवचिक राहिले.

संरचनात्मक दृष्ट्या भक्कम एमएसएमई सर्वच विभागात विद्यमान आहेत: 7 सप्टेंबर 2020 रोजीच्या रिझर्व बँकेच्या 'कोविड-19 संबंधी तणावबद्दलच्या निर्णय संरचना विषयक' तज्ज्ञ समितीच्या अहवालात उल्लेखित एमएसएमईच्या सीएमआर वितरणाचं विश्लेषण आम्ही केले आहे. विश्लेषण असे दर्शवते की लॉजिस्टिक्स, हॉटेल-उपहारगृह-पर्यटन आणि खनन क्षेत्राचे सुपर-प्राइम एमएसएमईच्या तुलनेने प्रमाण कमी आहे. तर रसायने व औषधोत्पादन, उत्पादन व वाहनाचे घटक, उत्पादन व विक्री या सारख्या विभागाचा सर्व-प्रमुख सुपर-प्राइम एमएसएमईचा तुलनेने अधिक वाटा आहे. परंतु, सर्व विभागात बहुसंख्य एमएसएमई संरचनात्मक दृष्ट्या भक्कम आणि सध्याच्या आर्थिकदृष्ट्या आव्हानात्मक परिस्थितीतही अधिक चांगल्या रीतीने ठाम उभ्या आहेत.

ऑगस्ट'20 मधील कर्जविषयक विचारणांचे सीएमआर वितरण, फेब्रुवारी'20 च्या तुलनेत अधिक जोखमीकडे वळले आहे: फेब्रुवारी' 20 च्या तुलनेत ऑगस्टच्या कालावधीसाठी सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका, खाजगी बँका आणि एनबीएफसी यांच्यासाठीचे सुपर-प्राईम एमएसएमई सीएमआर-1 ते सीएमआर-3 चौकटीसाठीचे सीएमआर वितरण घटले आहे आणि सीएमआर-7 ते सीएमआर-10 मध्ये येणा-या सब-प्राईम एमएसएमईसाठी वाढले आहे. एनबीएफसीच्या सब-प्राईम विषयक विचारणेत सर्वाधिक वृद्धी दिसून आली- जी फेब्रुवारी '20च्या 15% हुन वाढून ऑगस्ट' 20 मध्ये 24% झाली. सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांच्या सुपर-प्राईम विषयक विचारणेत सर्वाधिक घट दिसून आली- फेब्रुवारी' 20 मधील 38% हुन घटून ऑगस्ट' 20 मध्ये 32% झाली. तथापि, सर्व धनको प्रकारात महिण्यागणिक सीएमआर वितरणाचा विक्षेपमार्ग परतून फेब्रुवारी '20च्या स्तरावर आला आहे.

एमएसएमई विभागात एनपीए दर मार्च' 20 पेक्षा जून' 20 मध्ये किरकोळ अधिक आहेत: बहुतांश एमएसएमई विभागाच्या एनपीएचे दर जून' 20 मध्ये मार्च' 20 च्या स्तरापेक्षा थोडे वर राहिले, परंतु ही प्रवृत्ती मार्च' 19च्या तुलनेत जून' 19 मध्ये झालेल्या वाढीसारखीच गतवर्षीच्या रांगेतच दिसून आली. एनबीएफसीनी एमएसएमईच्या एनपीए दरात जून' 19 च्या 5.8% या पातळीच्या तुलनेने जून' 20 मध्ये 9.7% इतकी स्पष्ट वृद्धी दर्शविली. खाजगी बँकांचे एनपीए दर सुद्धा जून' 19 च्या 4.6%हुन वाढत जून' 20 मध्ये 5.8% झाले आहेत.

एमएसएमई कर्जवाटप पोर्टफोलिओंचे कल

भारतातील ताळेबंदीय वाणिज्यिक कर्जवाटप जोखीम ही जुन' 20 मध्ये रु.67.03 लाख कोटी होती. जी, जुन' 19च्या रु. 69.77 लाख कोटीच्या तुलनेने काहीशी कमी आहे. एमएसएमई विभागात जुन' 20 पर्यंत रु.16.94 लाख कोटी पत जोखीम आहे एमएसएमईच्या बहुतांश उप-विभागात अति-लघु आणि सुक्ष्म1 उप-विभागाला वगळता पत जोखीमेत घट दिसून आली आहे . मोठ्या कार्पोरेट अनुभागात जुन' 20 पर्यंत पत जोखीम राशी रु.50.09 लाख कोटी राहिली आहे आणि यात जुन' 19 च्या तुलनेत जुन' 20' मध्ये 3.3%चा वर्षागणिक संकोच दिसून आला आहे.

निशाणी 1. ताळेबंदावरील वाणिज्यिक पत जोखीम (रु. लाख कोटीमध्ये)

	Very Small <₹10 Lakhs	Micro 1 ₹10-50 Lakhs	Micro 2 ₹50 Lakhs- 1 Crores	Small ₹1-10 Crores	Medium1 ₹10-25 Crores	Medium2 ₹25-50 Crores	Large >₹50 Crores	Overall
Jun'18	0.78	1.91	1.30	6.51	3.27	2.67	44.90	61.33
Sep'18	0.82	2.02	1.37	6.84	3.38	2.75	48.93	66.11
Dec'18	0.85	2.10	1.42	7.04	3.45	2.78	49.99	67.63
Mar'19	0.88	2.18	1.48	7.29	3.55	2.87	52.33	70.59
Jun'19	0.88	2.14	1.45	7.23	3.48	2.79	51.79	69.77
Sep'19	0.89	2.20	1.47	7.25	3.47	2.78	51.50	69.57
Dec'19	0.92	2.23	1.50	7.33	3.48	2.77	51.49	69.73
Mar'20	0.93	2.19	1.45	7.02	3.33	2.62	52.03	69.58
Jun'20	0.91	2.17	1.42	6.81	3.18	2.46	50.09	67.03
Y-o-Y growth	3.2%	1.0%	-1.9%	-5.8%	-8.7%	-11.8%	-3.3%	-3.9%

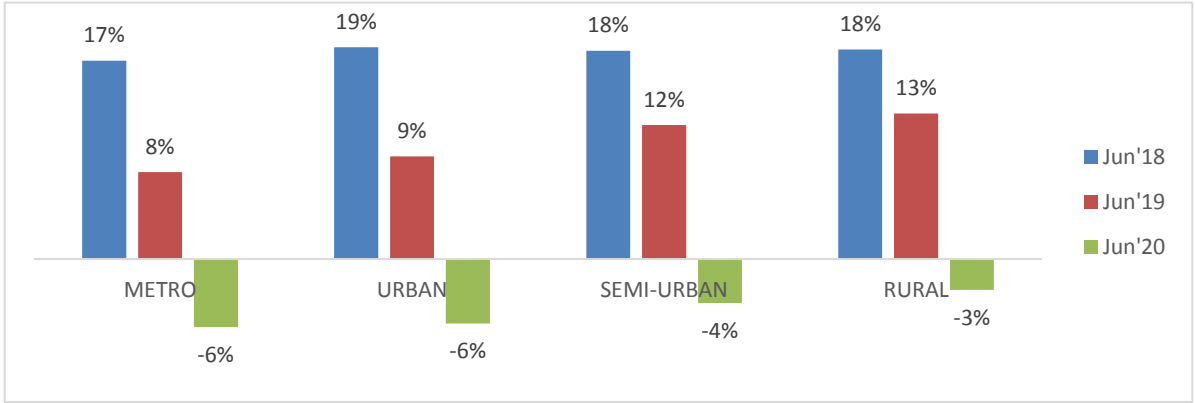
* वाणिज्यिक कर्ज हे प्रवेश पतळीवर एकत्रित कर्ज-जोखीमेच्या आधारे वर्गीकृत केले आहे, अतिलघु: <10लाख; सुक्ष्म1:10 लाख ते 50 लाख; सुक्ष्म2: 50लाख ते 1 कोटी; लघु: >1 कोटी ते <10 कोटी; मध्यम1: >=10कोटी ते <25 कोटी, मध्यम2: >=25 कोटी ते <50 कोटी; मोठे: >=50 कोटी. सुक्ष्म विभागात/ अनुभागात अति-लघु, सुक्ष्म1 व सुक्ष्म2 समाविष्ट आहे आणि मध्यम विभागात/ अनुभागात मध्यम1 व मध्यम2 समाविष्ट आहे.

भुगोल: एमएसएमई कर्जवाटपातील पतवृद्धी

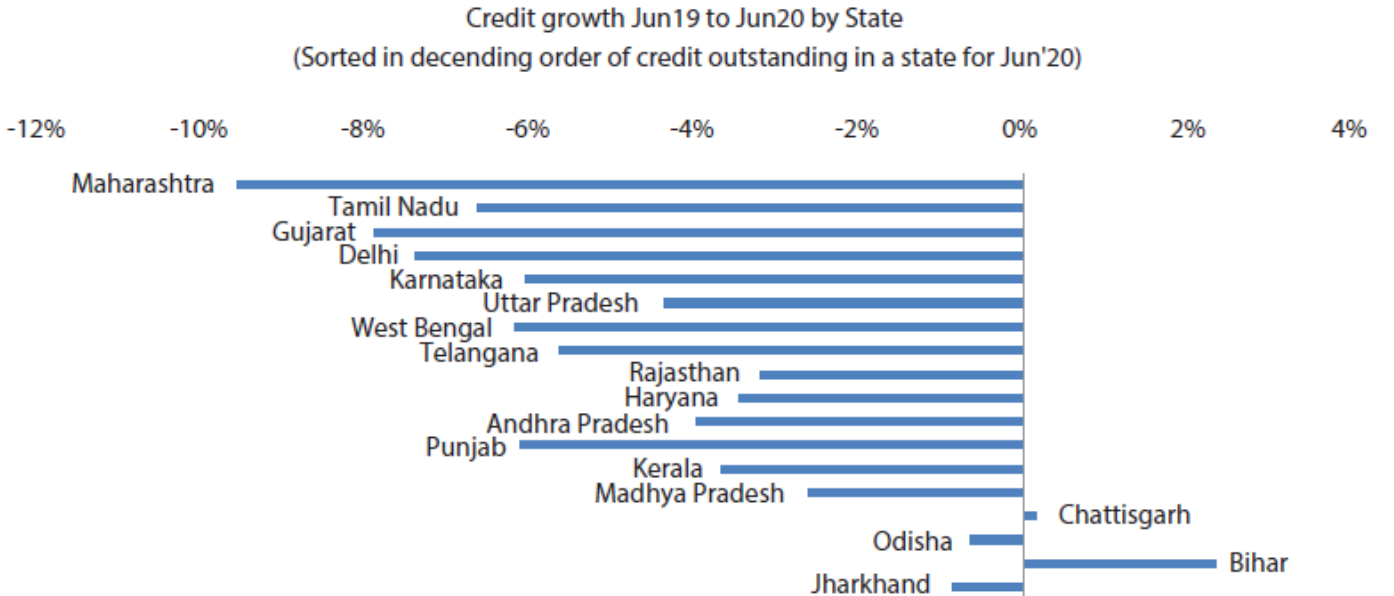
एमएसएमई कर्ज येणे रक्कमेच्या वृद्धीदरत सर्वच क्षेत्रात घट दिसली. महानगर आणि नागरी क्षेत्रातील कर्जात तीव्र घट दिसून आली. ग्रामीण आणि उप-नागरी क्षेत्रातील वृद्धी देखील मंदावलेली दिसली , परंतु महानगरे आणि नागरी क्षेत्रांच्या तुलनेत मंदीचा दर कमी राहिला आहे.

निशाणी 2: एमएसएमईची क्षेत्रवार वर्षानुगणिक पतवृद्धी

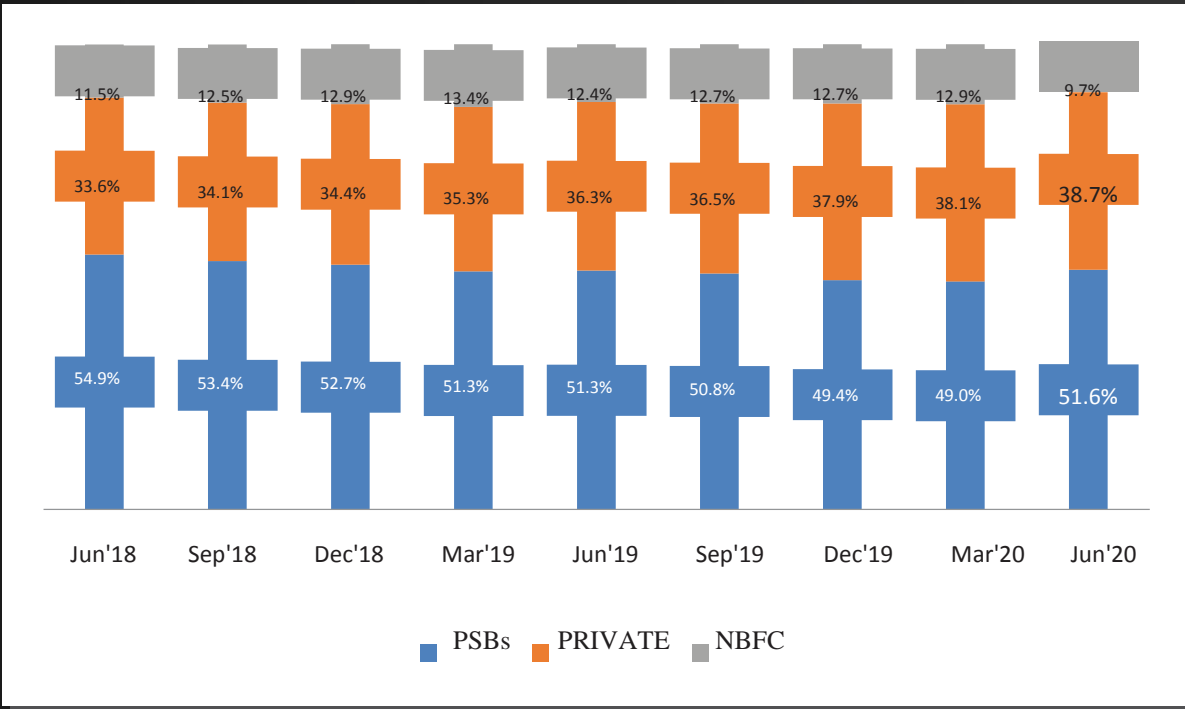
राज्यवार एमएसएमई पोर्टफोलीओ वृद्धी बहुतांश राज्यांमध्ये कर्जाच्या थकबाकी रकमेत संकोच झाल्याचे दर्शविते. शीर्ष 18 राज्यांना एमएसएमई कर्ज थकबाकीच्या क्रमानुसार दर्शविले आहे. महाराष्ट्राने वृद्धित सर्वाधिक मंदी अनुभवली आहे, त्यानंतर गुजरात राज्याचा स्थान येते. मात्र, छत्तीसगढ आणि बिहार मध्ये एमएसएमई पोर्टफोलीओत किरकोळ वृद्धी दिसून आली.

निशाणी 3: एमएसएमईमधील राज्यवार वर्षागणिक कर्ज वृद्धी

एमएसएमई कर्ज बाजाराचा हिस्सा: एनबीएफसी बाजारपेठेतील हिस्सा गमावीत आहेत

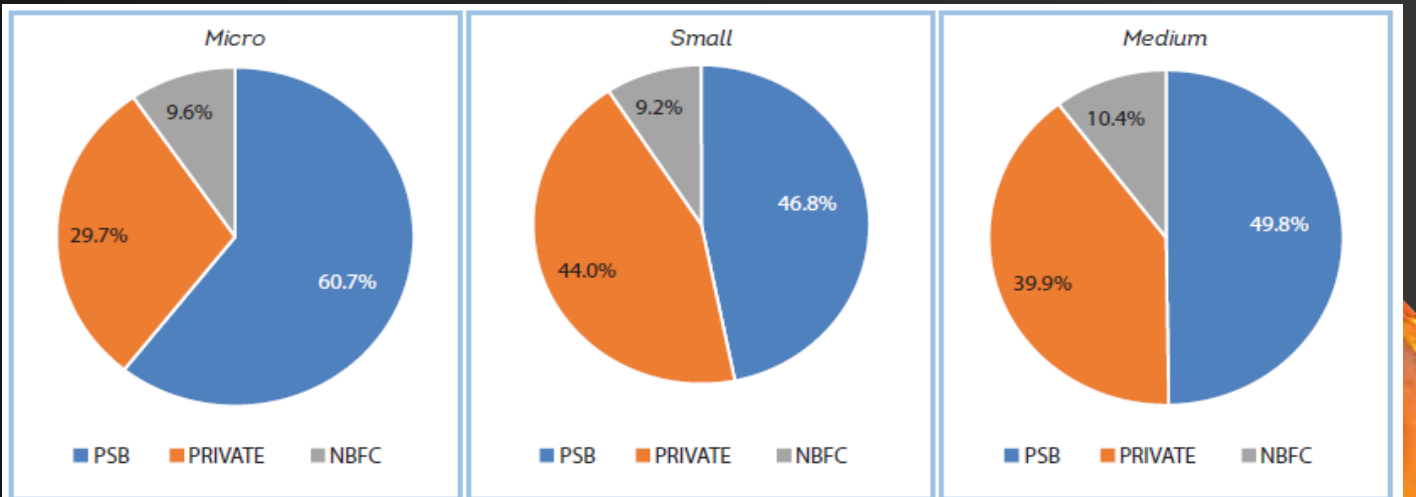
सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका एमएसएमई क्षेत्राच्या पारंपारिकरित्या प्रमुख कर्जदात्या आहेत. परंतु मागील काही वर्षांचा कल पाहता, खाजगी बँका आणि एनबीएफसीनी एमएसएमई क्षेत्राचा मोठा हिस्सा मिळविण्यात सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांसोबत कडक स्पर्धा केली आहे. तथापि, कोविड-19 महामारी आणि शासनाद्वारे घोषित प्रोत्साहनपर पॅकेजेस मुळे देशव्यापी टाळेबंदीने हा कल बदलला आहे. सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांनी आपला बाजारातील हिस्सा- मार्च 20 मधील 49.0% पासून जून 20 मध्ये 51.6% पुन्हा मिळविला आहे. खाजगी बँकांनी देखील आपली बाजारातील हिस्सेदारी वाढविणे चालू ठेवले आहे. तथापि, एनबीएफसीनी आपल्या पोर्टफोलिओतील कर्ज येणे रकमेत सापेक्ष तीव्र घट बघितली आहे, ज्यामुळे त्यांना एमएसएमई पत उद्योगात आपला बाजार हिस्सा गमवावा लागला आहे. निशाणी 4: एमएसएमईतील कर्जदात्यांचा 2 वर्षातील प्रमाणित हिस्सा

* अन्य कर्जदाते ज्यांना बाजार हिस्सेदारीतून वगळलेले आहे.

एमएसएमई उप-विभागातील कर्जदात्यांची हिस्सेदारी: सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांनी सूक्ष्म खंडाच्या कर्जदारांना कर्ज प्रदान करण्यातील आपले प्रमुख योगदान चालू ठेवत, या खंडात जवळपास 60%ची हिस्सेदारी राखली आहे. सूक्ष्म उद्यमांच्या आर्थिक समावेशनाला सक्षम करण्यात सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका महत्वाची भूमिका निभावत आहेत. सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका आणि खाजगी बँकांचा कर्जदारांच्या सूक्ष्म खंडातील कर्जदारांचा हिस्सा अनुक्रमे 47% आणि 44% आहे. मध्यम खंड ज्याचेकडे मोठ्या आकाराची एमएसएमई कर्जे आहेत, तिथे सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांचे वर्चस्व आहे.

निशाणी 5: विभिन्न एमएसएमई खंडातील जून 20 पर्यंतचा धनकांचा हिस्सा

एमएसएमई कर्जावरील आकस्मिक पतमर्यादा हमी योजनेचा [ईसीएलजीएस] प्रभाव

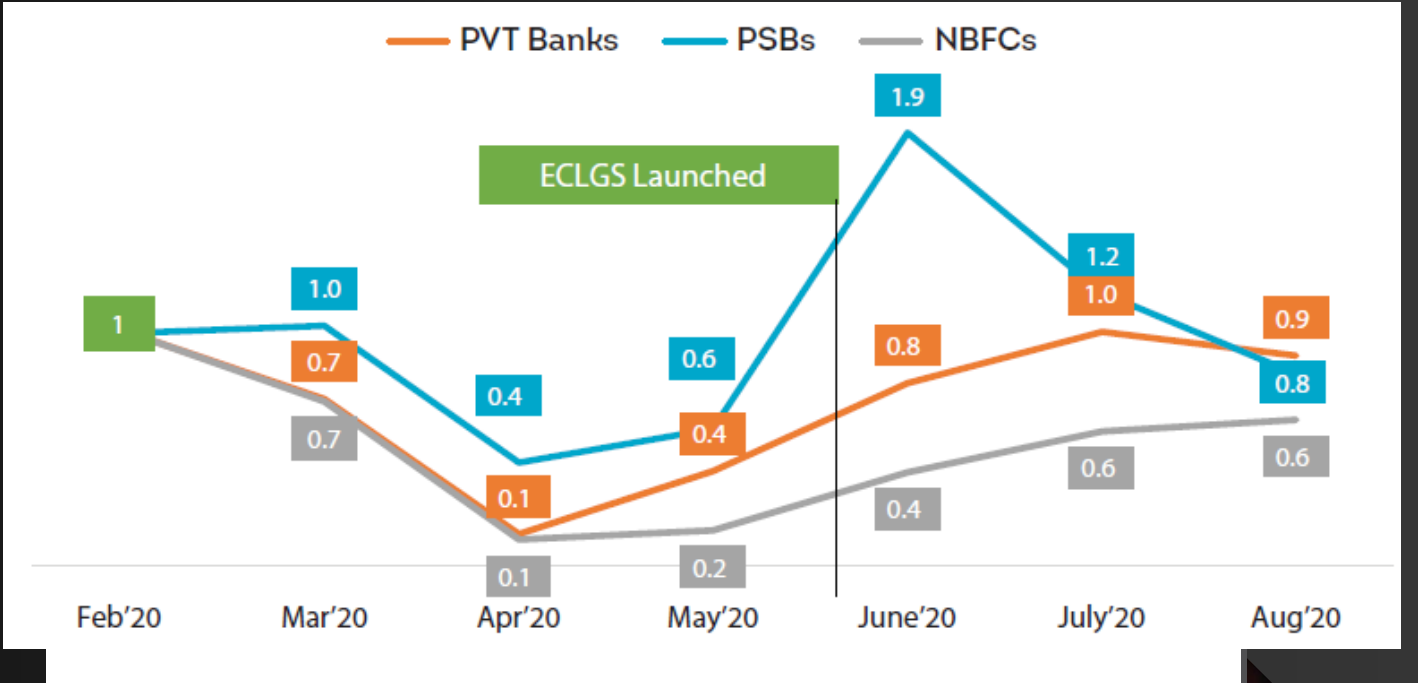
'आत्मनिर्भर भारत' पुढाकारात भारत सरकारने एमएसएमई क्षेत्रात पुनरुत्थानासाठी मध्यस्थी मालिका समाविष्ट आहे. 'निधिंचा निधि' च्या माध्यमातुन एमएसएमई मध्ये समभाग उपसेचन, ताणात असलेल्या एमएसएमईसाठी गौण कर्ज, एमएसएमईची उलाढाल आणि गुंतवणुक आधारित व्याख्या, सरकारी आणि सार्वजनिक क्षेत्रांच्या उपक्रमाद्वारे 45 दिवसांत एमएसएमईच्या देण्यांची अदायगी आणि एमएसएमईना हमीदत्त आकस्मिक पतमर्यादा प्रदान करण्याची तरतुद करणे समाविष्ट आहे. या सर्व हस्तक्षेपांदरम्यान, एमएसएमई कर्जदाता परिसंस्थेने आकस्मिक पतमर्यादा हमी योजनेचा (ईसीएलजीएस) मोठ्या प्रमाणात उपयोग केला.

ईसीएलजीएस बाबतची अद्ययावत माहिती व हाताळण्याच्या सुचना त्यांच्या eclgs.com या संकेतस्थळावर बघता येतील. ईसीएलजीएसचे प्रमुख आकर्षण खालील प्रमाणे आहेत:

1. योजना एमएसएमई पतपुरवठ्याच्या रु. 3 लाख कोटी किंवा 31 ऑक्टोबर जे आधी येईल ते, पर्यंतची पत हमी प्रदान करते.
2. ज्या एमएसएमईचे सर्व धनकोसाठीचे एकत्रित येणे कर्ज 29 फेब्रुवारी 2020 रोजी रु.50 कोटी पर्यंत आहे व ज्यांची वार्षिक उलाढाल हि वित्तीय वर्ष 2019-20 साठी रु.250 कोटी पर्यंतची आहे, अशा सर्व एमएसएमई या योजनेसाठी पात्र आहेत.
3. या योजनेअंतर्गत पात्रतेसाठी कर्जदाराचे खाते 29 फेब्रुवारी 2020 रोजी मागील 60 दिवसांपेक्षा कमी किंवा तितक्या काळासाठी नियमित असावे. अर्थात, सर्व कर्जदार ज्यांना धनकोंकडुन एसएमए-2 किंवा एनपीए च्या स्वरूपात वर्गीकृत केल्या गेले नसावे, ते या योजनेसाठी पात्र आहेत.
4. कर्जदार पात्रतेचे सर्व निकष पूर्ण करणारा असावा, या अटीच्या अधीन राहून एमएसएमई त्यांच्या 29 फेब्रुवारी 2020 पर्यंत रु50 कोटी पर्यंतच्या एकूण थकित कर्जाच्या 20% पर्यंतच्या सहाय्यता राशिसाठी पात्र आहेत,

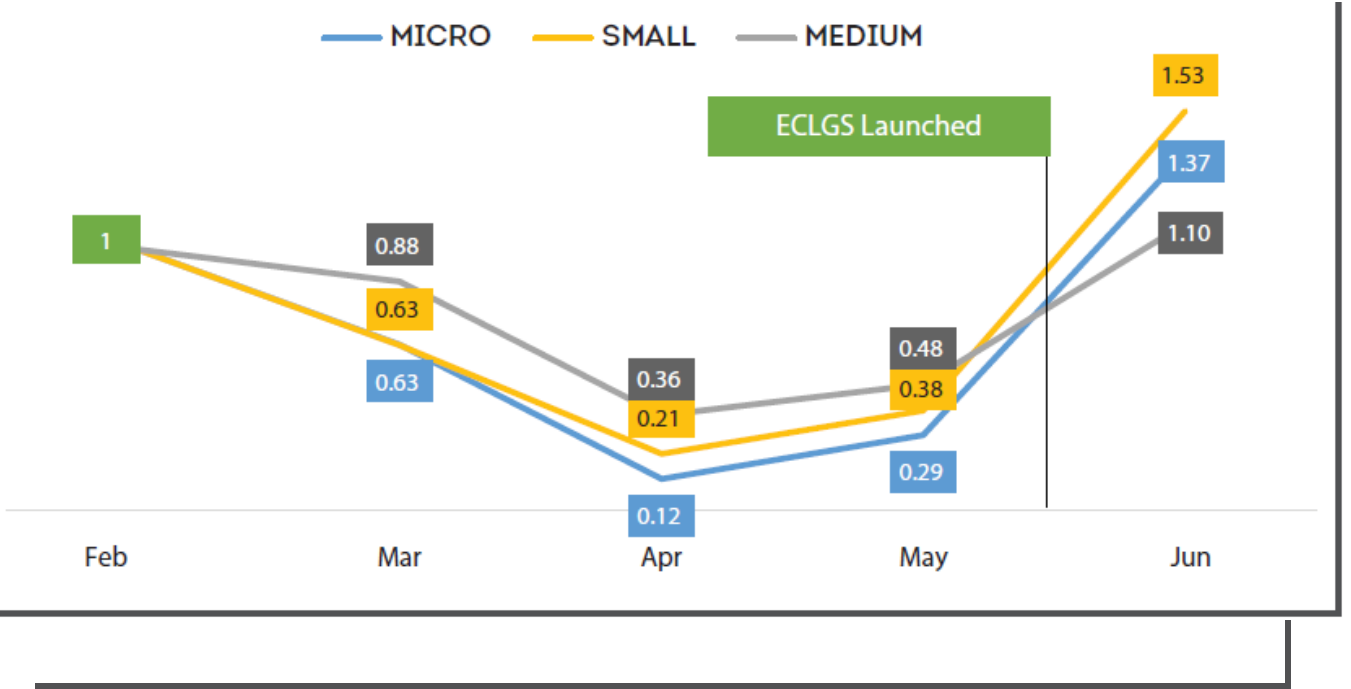
मे 2020 च्या महिन्यात आत्मनिर्भर भारत योजनेची घोषणा केली गेली आणि ईसीएलजीएस परिचालनाची मर्गदर्शकतत्वे लागू केली गेली. जुन '20 पासुन पुढे एमएसएमईला झालेल्या कर्जपुरवठ्यावरील ईसीएलजीएसचा प्रभाव स्पष्टपणे दिसुन येतो. कर्जदात्यांच्या कर्जविषयक विचाराणांच्या आकडेवारीत टाळेबंदीच्या काळातल्या कमी विचाराणांच्या, तुलनेने एकदम वाढ होउन ती वरच्या पतळीवरच कायम आहे.

निशाणी 6: धनकोंच्या समुहाकडुन वाणिज्यिक कर्ज विचाराणांच्या संख्येतील महिनेवारी बदल

फेब्रुवारी' 20 मधील विचारणा 1 वर अनुक्रमित केल्या आहेत. टाळेबंदीच्या टप्प्यादरम्यान, सर्व धनको समुहांकडे होणा-या कर्जविचारणा प्रभावित झाल्या होत्या. तथापि, टाळेबंदीच्या टप्प्यात सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका त्या मानाने कमी प्रभावित झाल्या. ईसीएलजीएसच्या प्रारंभानंतर, सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांनी या योजनेला सर्वप्रथम प्रतिक्रिया दिली आणि फेब्रुवारीच्या मानाने जुन' 20 मध्ये त्यांच्या कर्ज विचारणांनी 1.9 पट उसळी मारली. खाजगी बँकांच्या कर्ज विचारणे त क्रमिक वृद्धी झाली आहे आणि जुलै' 20 मध्ये विचारणांची मात्रा फेब्रुवारीत केल्या गेलेल्या विचारणांच्या समान झाली आहे. एनबीएफसींनी हळुहळु ईसीएलजीएसचा लाभ घेतला आहे. मात्र त्यांना आपली कोविड-पूर्व पातळी अद्याप गाठायची आहे. एमएसएमईंना झालेल्या कर्ज वाटपात देखील विचारणांचा कल प्रतिबिंबित झाला आहे. लघु आणि मध्यम खंडांच्या तुलनेत सुक्ष्म खंडात कर्ज वाटपाची संख्या (परिमाण) सर्वाधिक राहिली आहे. तथापि, जुन' 20 मध्ये वाटप कर्ज रकमेच्या (मुल्य) बाबतीत हे वितरण लघू खंडात सर्वाधिक राहिले आहे.

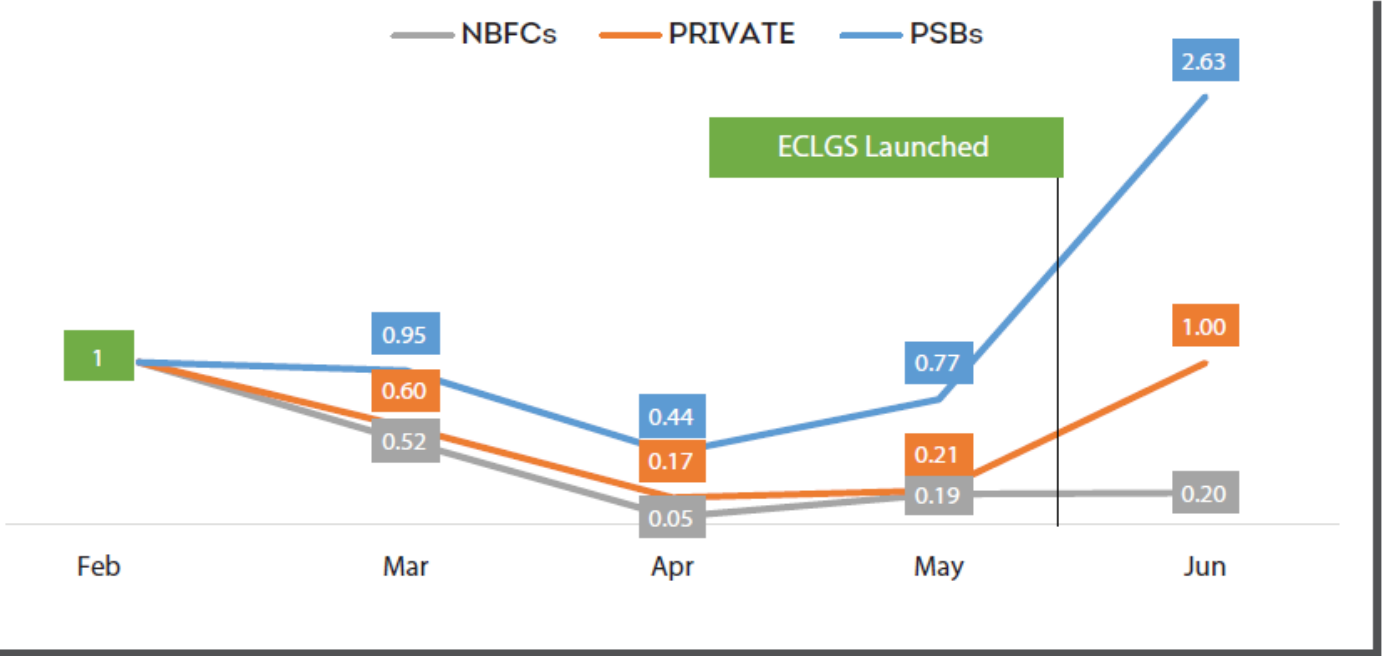
निशाणी 7: महिनोगणतीच्या आधारे एमएसएमई उप-खंडात वितरित कर्जे (मुल्यानुसार)

ईसीएलजीएस मध्ये 20%ची मर्यादा/सीमा घातल्यामुळे फेब्रुवारी' 20 मध्ये वितरित सरासरी कर्जरकमेच्या तुलनेत जुन' 20 मध्ये वितरित झालेली सरासरी कर्जरकम बरीच कमी आहे. परंतु, हि मर्यादा असतानाही एमएसएमईच्या सर्व उप-खंडांची एकुण वितरित कर्जरकम हि फेब्रुवारी' 20 च्या तुलनेत जुन'20 मध्ये अधिक आहे.

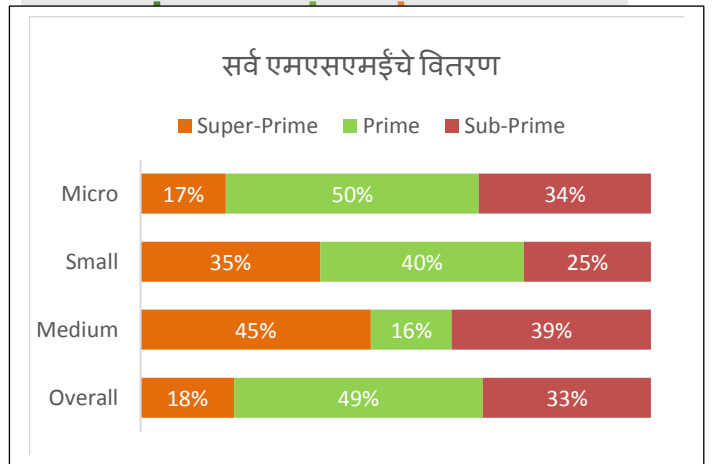
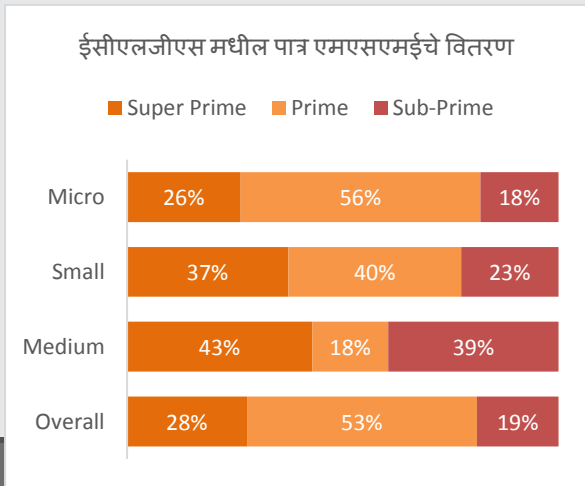
तथापि, धनको समुहात वाटप कर्ज रकमेचे कल एकसमान नाहीत. कर्जासाठी केलेल्या विचारणे सारखेच, सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांनी जुन '20 मध्ये फेब्रुवारी ' 20 च्या तुलनेत 2.63 पट अधिक कर्जरकमेचे वितरण केले आहे. खाजगी बँका फेब्रुवारी' 20 पासून आपल्या आधीच्या वितरण पातळ्यांवर आल्या आहेत. एनबीएफसी मात्र फेब्रुवारी' 20 च्या कर्जवाटपरकमेच्या तुलनेत जुन '20 मध्ये केवळ 0.2 पटीपर्यंतच परतु शकले. परंतु, एनबीएफसींच्या जुन' 20 मधील विचारणा फेब्रुवारी' 20 च्या विचारणांच्या 0.4 पट तर जुलै आणि ऑगस्ट' 20 च्या 0.6 पट अधिक झाल्याचे पाहता एनबीएफसींच्या वाटप रकमांच्या आकडेवारीत आणखी चांगल्या पातळ्यांपर्यंत सुधारणा होण्याची आपण अपेक्षा ठेवूया.

निशाणी 8: समग्र कर्जदाता समुहातील महिनेवारी कर्ज वितरण (मुल्यानुसार)

कर्ज जोखमेच्या दृष्टिकोनातून, ईसीएलजीएसअंतर्गत वितरित झालेल्या कर्जांना 100% पतहमी असते. परंतु, 81% अर्हताप्राप्त एमएसएमई हे संरचनात्मकरित्या भक्कम सीएमआर-6 अथवा याहुन सरस जोखीम वर्गात मोडतात जे योजनेला अधिक आत्मविश्वास प्रदान करतात ही वस्तुस्थिती आहे. उप-खंडांतर्गत, सूक्ष्म खंडात सीएमआर-6 अथवा अधिक सरस असलेल्या कंपन्यांचा हिस्सा जोखीम मुल्यांकनाच्या 82% पर्यंत इतका मोठा आहे; तर मध्यम खंडाचा हिस्सा सीएमआर-6 किंवा सरस असलेल्या कंपन्यांचा 61 % इतका आहे. जेव्हा याची उद्योगस्तरावरील पोर्टफोलिओ वितरणासोबत याची तुलना केली जाते. सुपर-प्राईम, प्राईम आणि सब-प्राईम मधील एमएसएमई क्रमशः 18%, 49% आणि 33% आहेत.

निशाणी 9: फेब्रुवारी 20 पर्यंत सीएमआर² च्या अनुसार उद्योगातील सर्व एमएसएमई आणि अशा ईसीएलजीएस³ साठी पात्र आहेत, त्यांचे पोर्टफोलिओ वितरण

² सीएमआरच्या आधारे एमएसएमईचे वर्गीकरण याप्रमाणे सुपर-प्राईम: सीएमआर-1 ते सीएमआर-3, प्राईम:सीएमआर-4 ते सीएमआर-6 आणि सब-प्राईम:सीएमआर-7 ते सीएमआर-10.
³ 29 फेब्रुवारी 2020 पर्यंत रु.50 कोटी अथवा याहुन कमी पत जोखीम आणि याहुन कमी असलेली मागील 60 दिवसांची देय राशि असणा-या एमएसएमईंना पात्र एमएसएमई संस्था अशी व्याख्या केली आहे.

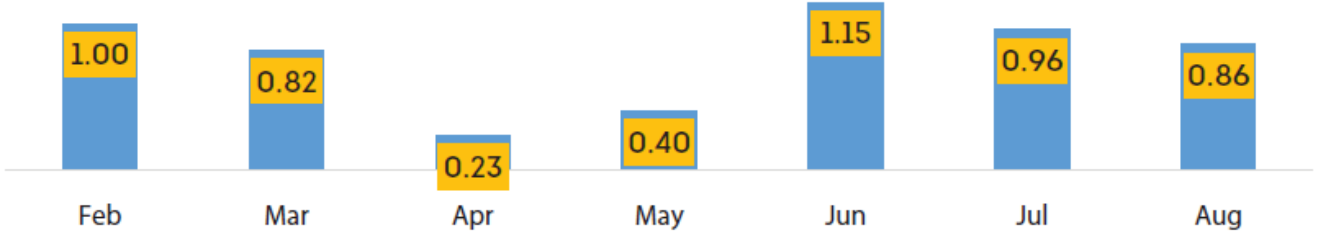

एमएसएमई कर्ज उद्योगातील कोवीड काळातील वर्तनात्मक बदल

कोविडने एमएसएमईला पतपुरवठा करणा-या परिसंस्थेमध्ये अनेक वर्तनात्मक बदल घडवून आणले. ग्राहक वर्तन, ग्राहक प्रोफाइल आणि विकसीत होणा-या परिस्थितीवर धनकोंच्या प्रतिक्रियांनी एमएसएमई पतपुरवट्याच्या गतिशीलतेमध्ये बदल आणला आहे.

कर्जविषयक विचाराणांवर देशव्यापी टाळेबंदीचा एप्रिल'2020 आणि मे' 2020च्या दरम्यान झालेला प्रभाव स्पष्ट दिसून येतो. परंतु, ईसीएलजीएस योजनेच्या प्रोत्सहन पॅकेजने कर्जविषयक विचाराणांना पुन्हा उसळी मारून कोविड-पूर्व स्तरावर नेण्यास मदत केली आहे. ऑगस्ट' 20 मध्ये केल्या गेलेल्या कर्जविषयक विचारणा फेब्रुवारी' 20 मध्ये केल्या गेलेल्या विचाराणांच्या 0.86 पट आहेत आणि जसे की, एमएसएमई पल्सच्या ईसीएलजीएस खंडात चर्चिल्या गेले; जुन' 20 मध्ये सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका, जुलै' 20 मध्ये खाजगी क्षेत्राच्या बँका आणि ऑगस्ट' 20 मध्ये एनबीएफसी अग्रगामी राहिल्या आहेत.

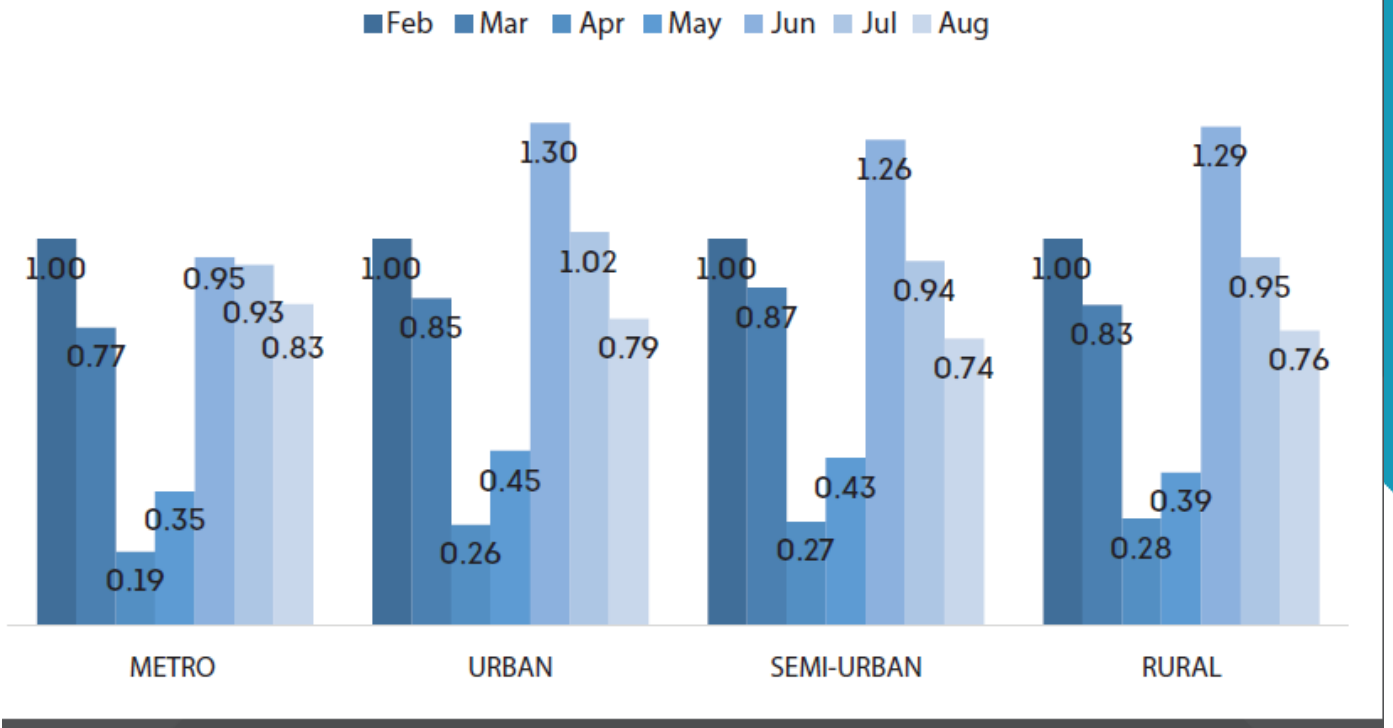
निशाणी 10: फेब्रुवारी' 2020च्या अनुक्रमित वाणिज्यिक कर्ज विचाराणांमधील महिन्यागणिक बदल

विभिन्न क्षेत्रातील कर्ज विचारणा

भौगोलिक दृष्टिकोनातून सखोलतेने बघितल्यावर असे दिसून येते कि, एप्रिल' 20 आणि मे' 20च्या दरम्यान कर्ज विचारणा सर्वाधिक प्रभावित महानगरांमध्ये झाली होती, परंतु ईएसएलजीएसच्या पश्चात कर्ज विचारणा परतण्या सोबत ती तुलनेने स्थिर झाली. एप्रिल आणि मे' 20च्या दरम्यान नागरी, अर्ध-नागरी आणि ग्रामीण क्षेत्रांमध्ये जरी तुलनेने कमी प्रभाव राहिला, परंतु तरीही हा विचारणांच्या कोविड-पूर्व पातळीच्या तुलनेत बराच आहे. ईसीएलजीएसच्या पश्चात नागरी, अर्ध-नागरी आणि ग्रामीण क्षेत्रांमध्ये जुन' 20च्या दरम्यान कर्ज विचारणेत तीव्र वाढ झाली, कदचित या क्षेत्रांत टाळेबंदीची तीव्रता कमी असल्याने असे झाले असावे.

निशाणी 11: कोविड पूर्व आणि पश्चात क्षेत्रवार कर्ज विचारणा [फेब्रुवारी' 20 च्या विचारणांना 1ला अनुक्रमित केले आहे]

]

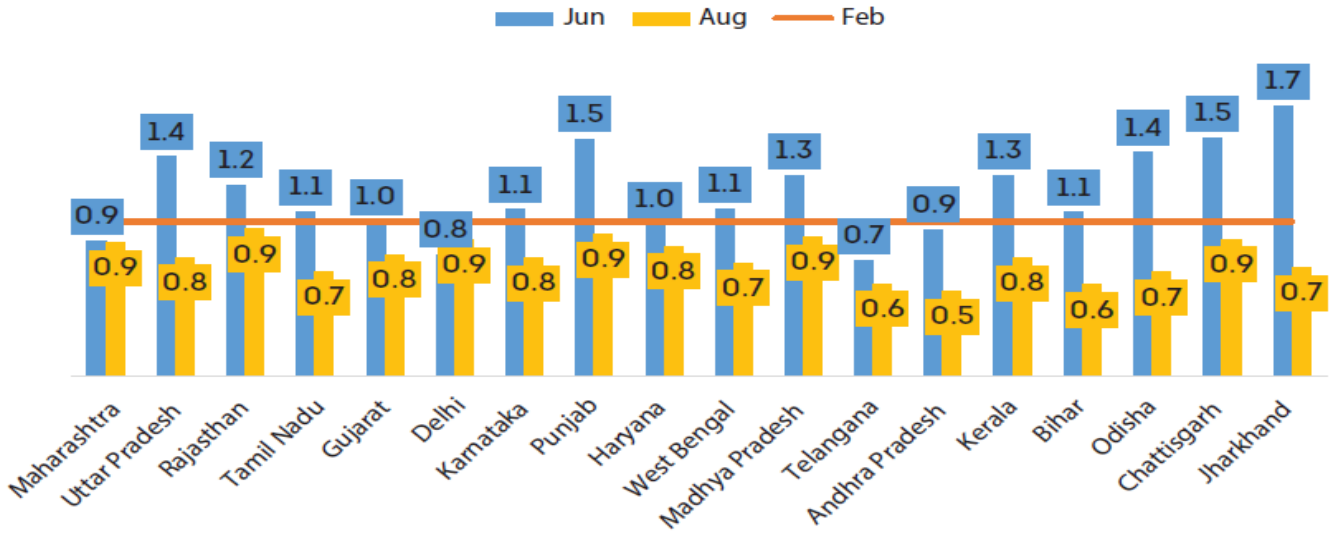

राज्यनिहाय पतविषयक विचारणा:

एकुणच ईसीएलजीएसमुळे उच्च प्रमाणात विचारणा जुन' 20 मध्ये निर्माण झालेल्या दिसुन आल्या. परंतु महाराष्ट्र, दिल्ली, तेलंगणा आणि आंध्रप्रदेश सारख्या मोठ्या राज्यांबाबततीत जुन' 20च्या दरम्यान विचारणांची पातळी फेब्रुवारी' 2020च्या विचारणांच्या तुलनेने कमी होती. उत्तरप्रदेश, राजस्थान, पंजाब, मध्यप्रदेश, केरळ, छत्तीसगढ आणि झारखंड मध्ये जुन' 20 च्या दरम्यान पतविषयक विचारणांमध्ये तीव्र उसळी मारलेली दिसुन आली.

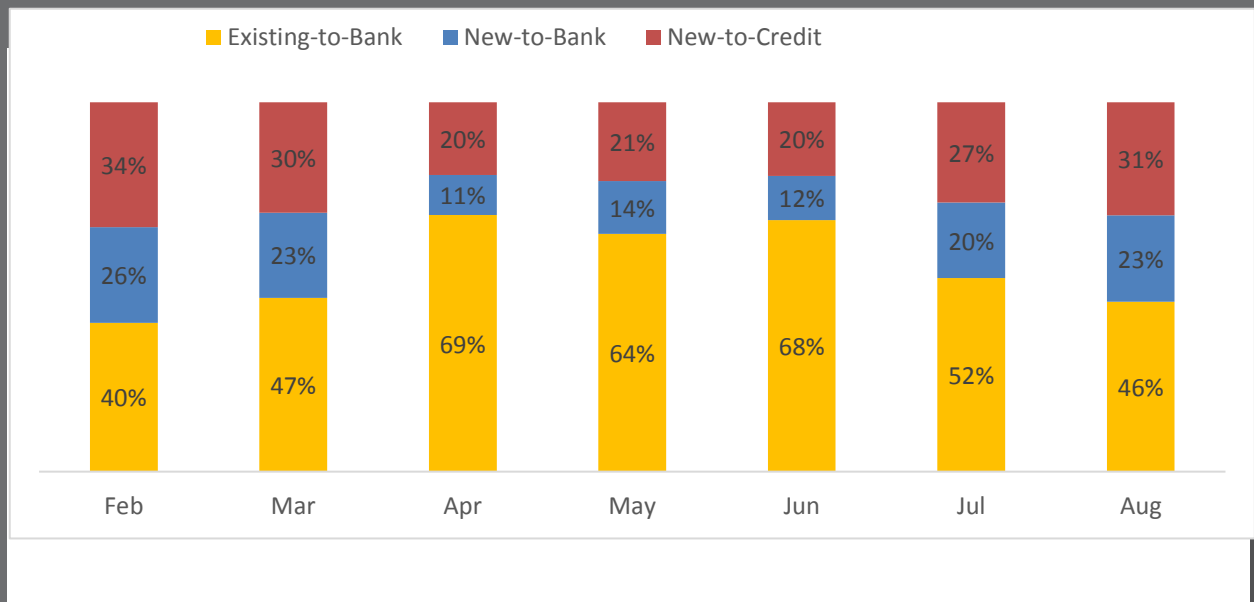
निशाणी 12: कोविड-पश्चात 2020 च्या महिन्यांसाठी राज्याद्वारे कर्ज विचारणा [फेब्रुवारी' 20 च्या विचारणांना 1ला अनुक्रमित केले आहे]

शीर्ष 18 राज्यांना जुन' 20 आणि ऑगस्ट' 20 मधील कर्ज विचारणांना उतरत्या क्रमात मांडले आहे.

धनकांनी कोविड-पश्चात कर्ज मागणीला दिलेली प्रतिक्रिया समजून घेण्यासाठी ऋणकांच्या धनकांसोबत त्यांच्या विद्यमान संबंधांच्या आधारे वर्गीकृत केले आहे. कर्जदार विद्यमान संबंध धनकांसोबत होते, त्यांना 'पूर्वीपासुन बँकेशी बद्ध' (ईटीबी) चिन्हित केल्या गेले आहे आणि ते कर्जदार ज्यांचे बँकेसोबत कोणतेही व्यावसायिक संबंध नाहीत, परंतु अन्य कुठल्या धनकांसोबत व्यावसायिक कर्ज-संबंध होते त्यांना 'बँकेसाठी नविन' (एनटीबी) चिन्हित केल्या गेले तसेच कुठल्याही कर्जदात्याशी नसणा-याना 'कर्जासाठी नविन' (एनटीसी) म्हणुन चिन्हित केल्या गेले आहे. हे दिसुन आले की, एप्रिल' 20 ते जुन' 20 मध्ये एनटीसी कर्जदारांच्या कर्ज विचारणेत घट झाली तर ईटीबी च्या कर्ज विचारणेत वाढ झाली. जरी, एनटीसी कर्जदारांच्या कर्ज विचारणेचा हिस्सा जुलै' 20 आणि ऑगस्ट' 20 मध्ये जवळपास कोविड-पूर्वच्या स्तरावर पोचला. ईटीबी, एनटीबी आणि एनटीसी कर्ज विचारणेतील हे कल सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका, खाजगी बँका आणि एनबीएफसी च्या कर्जदाता समुहात सुसंगत राहिले.

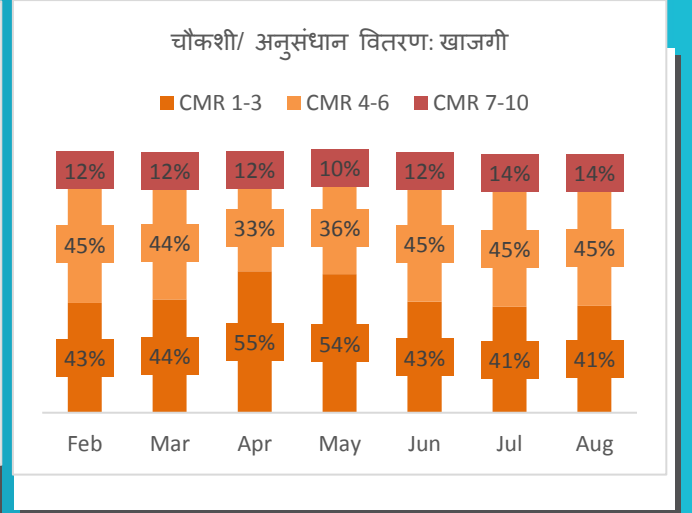
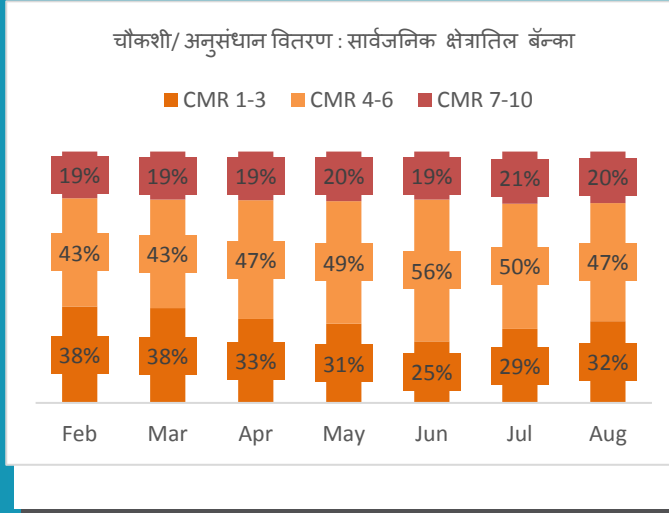
निशाणी 13: कर्जदाराच्या प्रकारानुसार महिन्यागणिक कर्ज विचारणा:

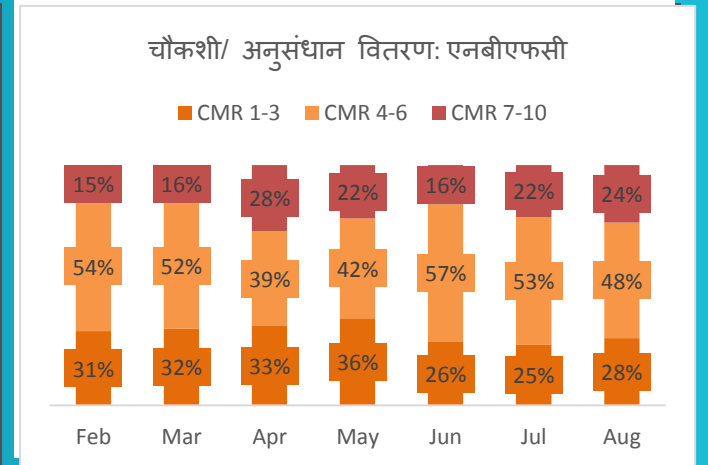
विचारणांसंबंधी बदलते सीएमआर वितरण- कर्जदारनिहाय पीएसबी/खाजगी/एनबीएफसी कर्जदात्यांच्या श्रेणींचे वितरण

कोविड पश्चात विचारणांच्या सीएमआर वितरणात तीव्र गती आली होती, काही परिस्थितींमध्ये कल कोविड-पूर्व स्थितींमध्ये परतले आहेत, परंतु अन्य स्थितींमध्ये ते अजूनही बदललेले आहेत.

निशाणी 14: कर्जदाता प्रकारानुसार सीएमआर आधारे महिन्यागणिक कर्ज विचारणा

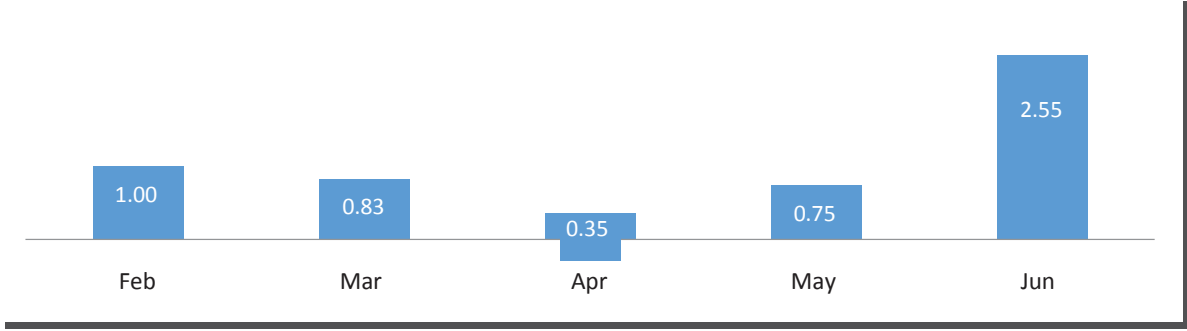
सार्वजनिक बँकांकडून कोविड-पश्चात केल्या गेलेल्या विचारणांमध्ये कोविड-पूर्व च्या तुलनेत, सीएमआर4-6 साठी अधिक विचारणा आणि सीएमआर1-3 साठी कमी विचारणा झाल्याचे दर्शवितात. तथापि, हळुहळु हे कल कोविड-पूर्व च्या स्तराकडे जाताहेत, परंतु, अजूनही हे पुर्णतः संरेखित झालेले नाहीत. खाजगी बँकांसाठी, जरी त्यांच्या जुलै '20 आणि ऑगस्ट '20च्या विचारणांचे वितरण मोठ्या प्रमाणावर कोविड-पूर्वच्या स्तराशी जोडल्या गेले असले तरीही सीएमआर7-10 श्रेणीतल्या विचारणांमध्ये किरकोळ वाढ झालेली आहे.

कर्जाची उत्पत्तिस्थाने : कोविड-पूर्व आणि पश्चात

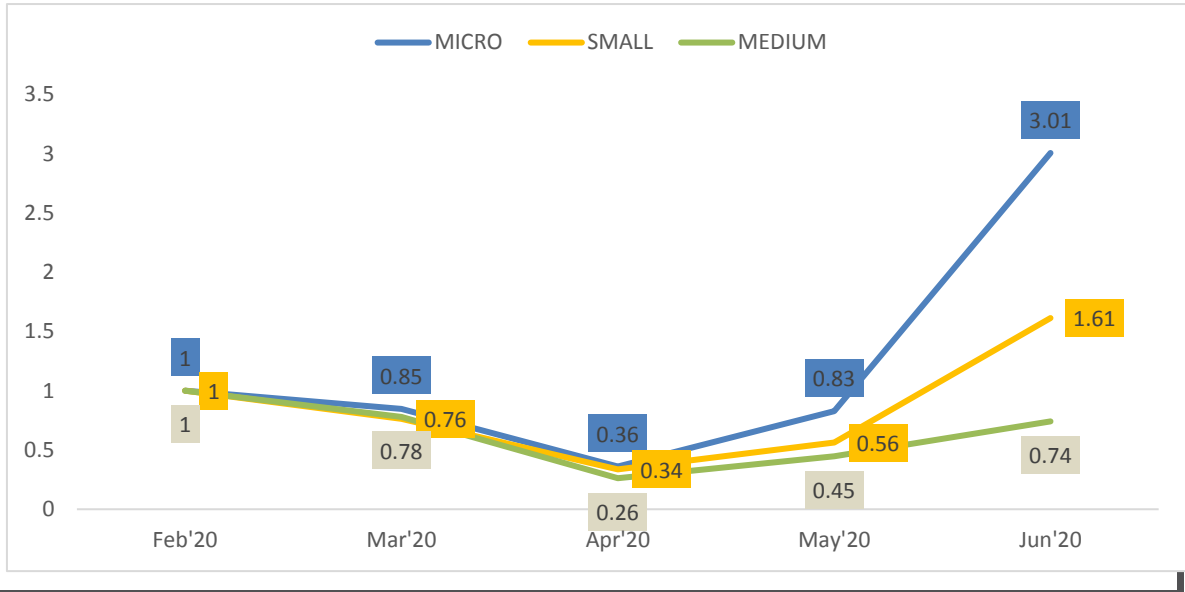
निशाणी-1 वरून, हे स्पष्ट आहे की, पतवृद्धीने मंदावण्याचे संकेत कोविड पूर्वीच दाखविण्यास प्रारंभ केला होता आणि कोविडच्या उद्रेकाने याच्या सुधारणेच्या प्रक्रियेवर आणखी प्रभाव टाकला आणि पतप्रवाह आणखी संकुचित झाला. यावर मात करण्यासाठी शासन आणि नियामकांनी तरलता वाढविण्यासाठी आणि व्यवसायांसाठी रोख प्रवाहाची उपलब्धता सुनिश्चित करण्यासाठी आर्थिक प्रोत्साहन पॅकेज प्रदान करून प्रतिसाद दिला. एमएसएमई खंडात एप्रिल' 20 मध्ये खाते वितरणांची संख्या बरीच कमी होती. परंतु, जुन' 20 पासून पत गतिविधीत सातत्याने वाढ झालेली आहे. एमएसएमईना होणा-या पतपुरवठ्यावर कोविडच्या झालेला प्रभावाला समजून घेण्यासाठी, फेब्रुवारी' 20 मध्ये एमएसएमई संस्थांना केल्या गेलेल्या वितरणाची संख्या 1ला अनुक्रमित केली आहे. एप्रिल' 20 मध्ये टाळेबंदी लादल्या गेली होती तेव्हा, कोविड-पूर्व फेब्रुवारी' 20 मध्ये झालेल्या वितरणांच्या तुलनेत यात 0.35 पटीने घट झाली होती आणि जुन' 20 मध्ये या वितरणांमध्ये 2.55 पटीची उल्लेखनीय वृद्धी झाली आहे.

निशाणी 15: महिन्यागणिक कर्ज वितरण (मुल्यानुसार) फेब्रुवारी' 20 पर्यंत अनुक्रमित

सर्वाधिक कर्ज वितरण सूक्ष्म खंडात झालेले दिसून आले आणि लघु खंड त्या मागोमाग राहिला. मध्यम खंडाच्या वितरणाबाबत परिमाणाच्या दृष्टिने कोविड-पूर्व स्तराची पुनर्प्राप्ती अद्याप यावयाची आहे.

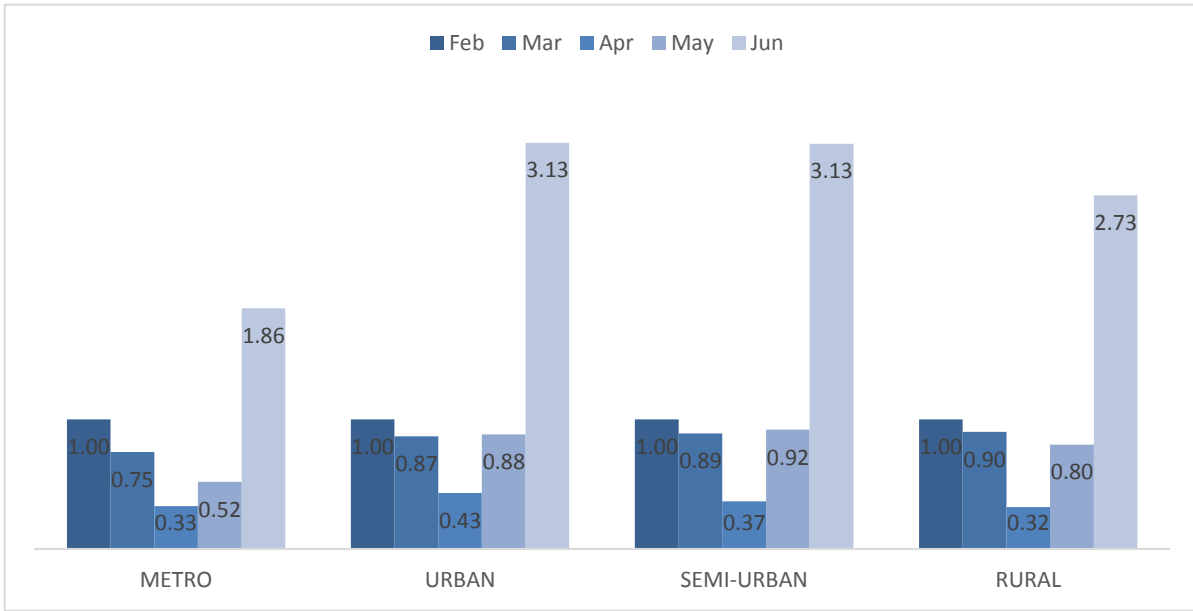
निशाणी 16: विविध खंडांमध्ये महिन्यागणिक कर्ज वितरण (परिमाणानुसार) फेब्रुवारी' 20 पर्यंत अनुक्रमित

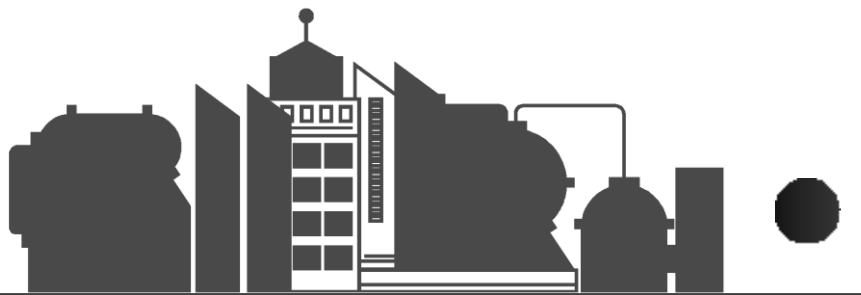
भौगोलिक क्षेत्रनिहाय वाटप:

भौगोलिक दृष्ट्या आणखी खोलवर गेल्यास हे कल नागरी, अर्ध-नागरी आणि ग्रामीण क्षेत्रातील विचाराणांच्या समान असल्याचे आणि त्यात महानगरीय भागात जुन' 20 च्या प्रमाणात वाढ झाल्याचे अनुभवाला आले आहे. पण, इसीएलजीएस मध्यस्थीमुळे सर्व प्रकारच्या बाजारांना लाभ झाल्याचा नक्त परिणाम दिसून आला आहे.

निशाणी 17: महिन्यागणिक क्षेत्रवार कर्ज वितरण (परिमाणानुसार) [फेब्रुवारी 20चे वितरण 1ला अनुक्रमित]

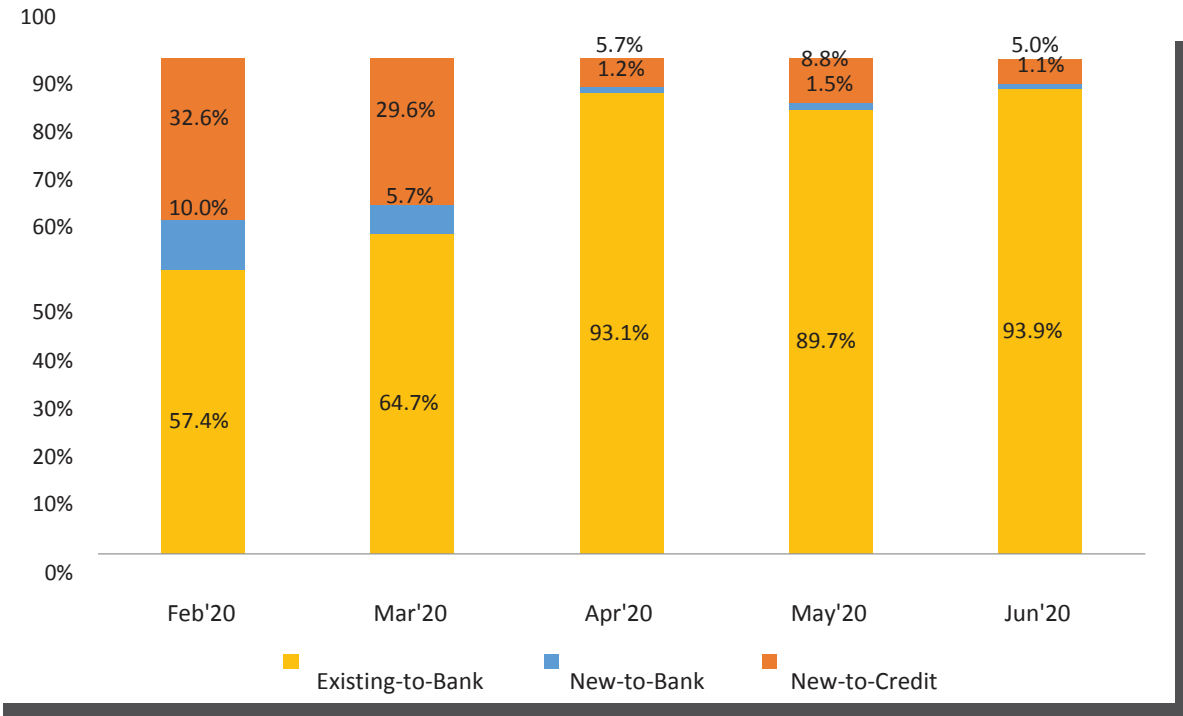

निशाणी 18: महिन्यागणिक राज्यवार कर्ज वितरण (परिमाणानुसार) [फेब्रुवारी 20 चे वितरण 1ला अनुक्रमित]

धनकोंची ऋणकोंना केल्या जाणा-या पतपुरवठ्याबाबत प्रतिक्रिया काय होती हे समजून घेण्यासाठी, त्याच्या मुळाशी बँकेसाठी नवीन (एनटीबी), बँकेसाठी विद्यमान (ईटीबी) आणि कर्जासाठी नवीन (एनटीसी) मधील वितरणाच्या हिस्सेदारीचे निरीक्षण करता असे दिसून आले आहे की, कोविड-पूर्व काळात ईटीबी कर्जदारांमध्ये वितरणाचे प्रमाण सर्वाधिक आहे आणि कोविड-पश्चात काळात जुन'20 पर्यंत प्रबळ स्थिती मिळविली. तर, एनटीबी आणि एनटीसी यांचे कर्ज वितरण घटले आहे. मात्र, जुलै' 20 आणि ऑगस्ट' 20च्या एनटीबी आणि एनटीसी विचारणेत सुधारणा झाली आहे. म्हणून, वितरणातही त्यांच्या हिश्यात सुधारणेची अपेक्षा केली जाऊ शकत, हे उल्लेखनीय आहे.

निशाणी 19: कर्जदाराच्या प्रकारानुसार महिन्यागणिक कर्ज वितरण (परिमणानुसार)

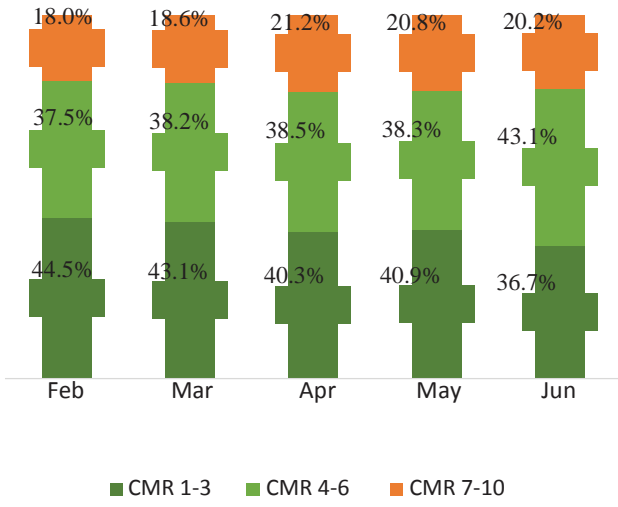

वाटपावरील बदलते सीएमआर वितरण- पीएसबी/खाजगी/एनबीएफसीचे कर्जदातानिहाय श्रेणी वितरण

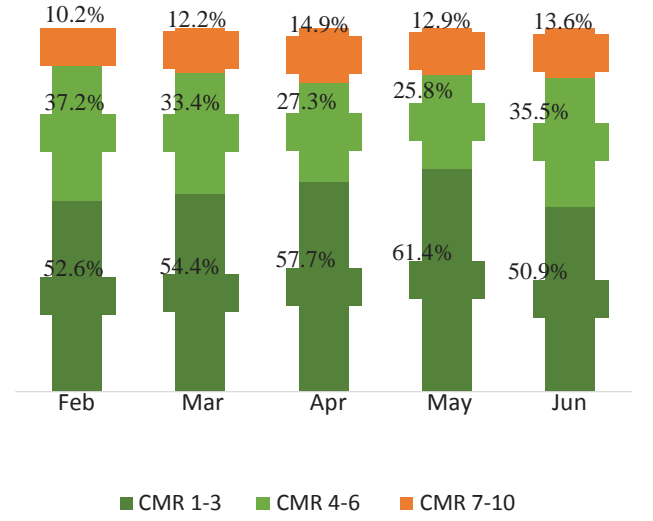
औद्योगिक स्तरावर, जुन' 20 पर्यंत सर्व कर्जदाता समुहांसाठी वितरण सीएमआर 1-3 आणि सीएमआर 4-6 खंडांच्या दिशेने सरकले. तरी, ईसीएलजीएस अंतर्गत 100% कर्ज हमीच्या पार्श्वभूमीसह, कर्जदात्यांच्या पत किंमत कदाचित हे प्रभावित करणार नाही. आणि कर्ज विषयक विचारणांमधुन आढळून आले आहे, ऑगस्ट' 20 साठी चे सीएमआर वितरण कमी जोखमेच्या सीएमआर खंडाकडे सुधारत आहे.

निशाणी 20: सीएमआर द्वारे महिनेगणिक कर्ज वितरण (परिमाणानुसार)

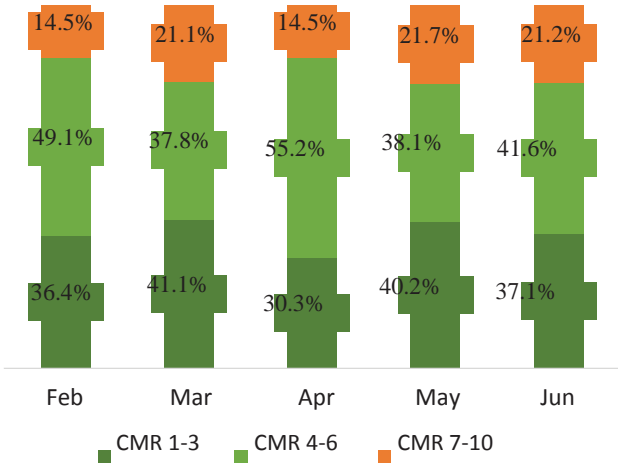
सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका

खाजगी

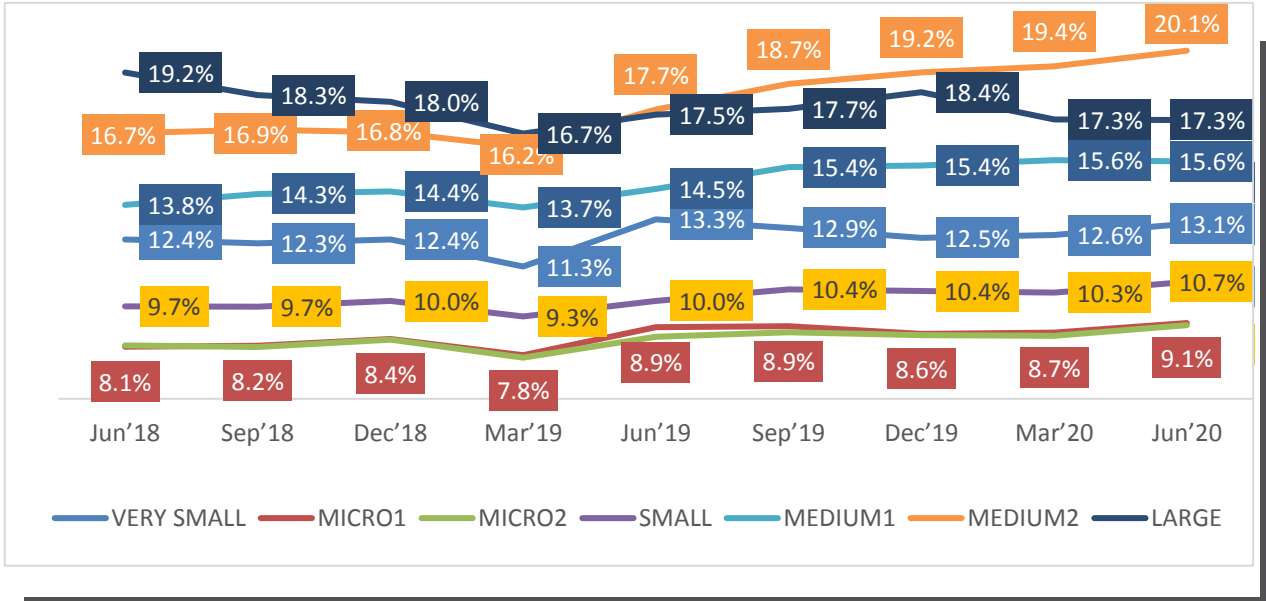
एनबीएफसी

अनुत्पादक मालमत्तांचे एमएसएमई कर्जपुरवठ्यातील कल

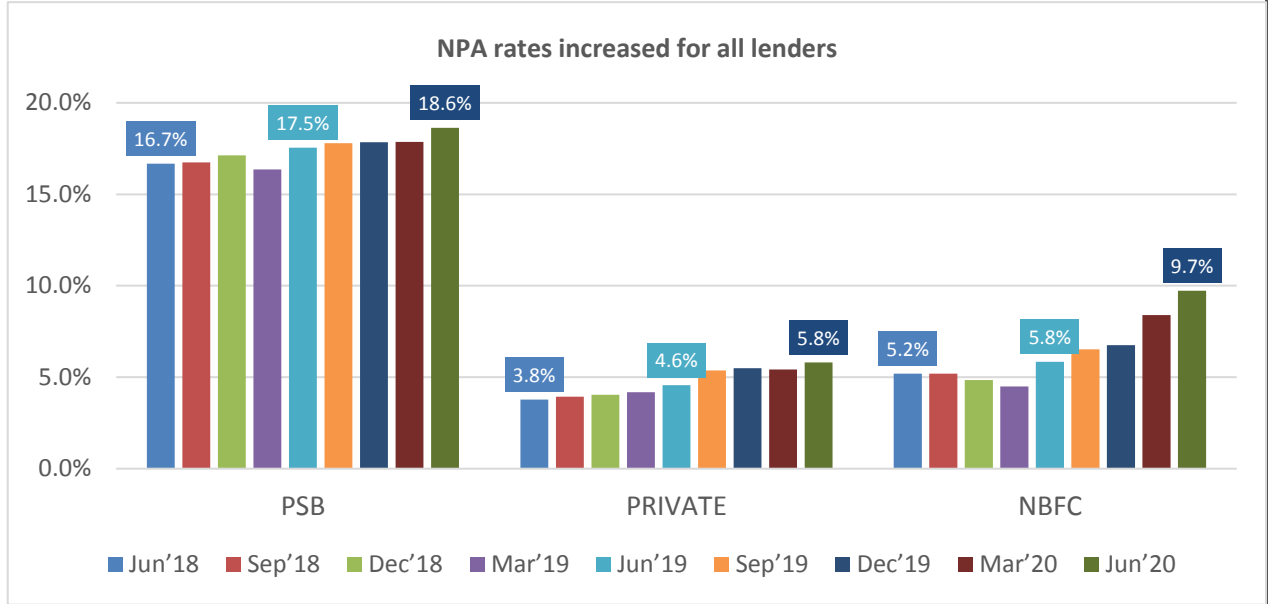
वाणिज्यिक कर्जवाटपातील एकूणच एनपीए दर जून' 19 प्रमाणेच जून' 20 मध्येही 16.1 वर स्थिर राहिले. मार्च' 20 च्या एनपीएशी तुलना केल्यावर, एनपीए दर बहुतांश उप-खंडांमध्ये किंचित वाढल्याचे दिसून येते. एमएसएमईच्या उप-खंडात, मोठ्या आकाराच्या कर्जासाठी सर्व उप-खंडात एनपीए दर सहसा अधिक असतात. या कलाला अपवाद अति लघु-खंडाचा आहे (रु. 10 लाख पेक्षा कमी जोखिम-राशिचे कर्ज), ज्याचा उच्चतर एनपीए दर जून' 20 मध्ये 13.1% राहिला आहे.

निशाणी :21खंडनिहाय एनपीए दर

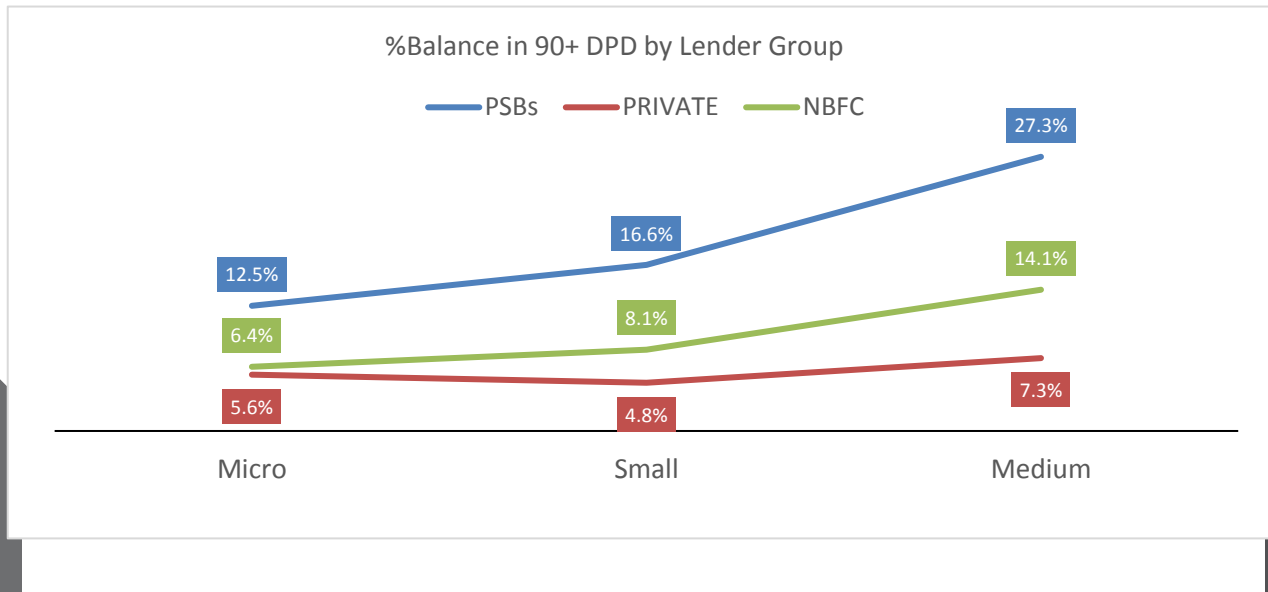
एमएसएमईसाठीचे धनकोंचे एनपीए दर: सर्व धनकोंसाठीचे एमएसएमई मधील एनपीए जून' 19 च्या 11.4% हुन वाढत जून' 20 मध्ये 12.8% झाले आहेत. खाजगी बँकांचे एनपीए दर जून' 19 मध्ये 4.6% हुन वाढत जून' 20 मध्ये 5.8% झाले. सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांचे एनपीए दर जून' 19 मध्ये 17.5% हुन वाढत जून' 20 मध्ये 18.6% झाले. परंतु, एनबीएफसींनी एनपीए दरात जून' 19 मध्ये 5.8% हुन जून' 20 मध्ये 9.7% अशी महत्वपूर्ण वाढ बघितली आहे. पतवाढीमधील सर्वात स्पष्ट मंदी हे एनबीएफसींच्या एनपीए दरातील या तीव्र वृद्धीच्या कारणांपैकी एक आहे.

निशाणी 22 : एमएसएमई खंडातील धनको समुहाचे एनपीए दर

धनकोचा समुह आणि एमएसएमई उप-खंडाच्या क्रॉस-टॅब दृष्टिकोनातून दर्शवितात की, खाजगी बँकांचे एनपीए दर उप-खंड स्तरावरही न्युनतम आहेत आणि सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांचे सर्व उप-खंडातही एनपीए दर अधिक आहेत. तसेच, मोठ्या कर्ज रकमेच्या उप-खंडातिल एनपीए दर सामान्यतः अधिक असण्याचा कल, ढोबळमानाने प्रत्येक कर्जदात्या समुहासाठी खरा ठरतो.

निशाणी 23: जून' 20 मधील एमएसएमई खंडांच्या कर्जदात्या समुहाचे एनपीए

संरचनात्मकदृष्ट्या सशक्त एमएसएमई ची लवचिकता सुरु राहिली

कोविड-19 च्या वैश्विक महामारीने एमएसएमईसाठी अनेक आव्हाने उभी केली आहेत, ज्यामुळे प्रत्येक एमएसएमई उद्योग कुठल्या न कुठल्या प्रकारे प्रभावित झाले आहेत. मागील एमएसएमई पल्स मध्ये एक अभ्यास प्रकाशित केला होता, ज्यात सांगितल्या गेले होते की, संरचनात्मकदृष्ट्या भक्कम एमएसएमई उद्योग कोविड-19 च्या वैश्विक महामारीमुळे उत्पन्न भविष्यातिल आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी चांगल्या स्थितीत आहेत आणि आता, जेव्हा आपण एमएसएमई द्वारे कामगिरीची सुरुवातीची लक्षणे पहात आहोत, या अभ्यासाचा उद्देश विविध एमएसएमई उद्योगांवर कोविड-19 च्या वैश्विक महामारीच्या प्रभावाला दर्शविणे आहे. एमएसएमई कर्जदारांवर झालेल्या प्रभावाला समजण्यासाठी या अभ्यासकाळातिल स्नॅप-शॉट्स वर खालिल प्रमाणे विचार केला गेला आहे-

1. कोविड-पश्चात: मार्च '20 पासून जून '20 पर्यंतच्या चार महिन्यांच्या कालावधीतल्या कामगिरीतील परिवर्तनासंबंधीचे स्नॅप-शॉट्स.
2. कोविड-पूर्व: मागील वर्षातिल याच कालावधीतील म्हणजे मार्च '19 ते जून '19च्या चार महिन्यांच्या कालावधीतल्या कामगिरीतील परिवर्तनासंबंधीचे स्नॅप-शॉट्स.

फेब्रुवारी '20 ते जून '20च्या कालावधी दरम्यान कर्ज सुविधा प्राप्त कर्जदारांना या विश्लेषणासाठी विचारात घेतल्या गेले आहे. कामगिरी म्हणून योग्य जोखीम निर्देशकांचे पालन करण्यासाठी घेतलेल्या कर्जाच्या प्रकारांच्या आधारावर त्यांना पुढे खंडांमध्ये विभागले गेले आहे. किमान एक मुदतकर्ज असणा-या एमएसएमई कर्जधारकांसाठी, कामगिरी निर्देशक म्हणून 'मिस्ड पेमेंट'- भरला न गेलेल्या कर्जाचा हप्ता म्हणून पाहिले गेले. भरल्या न गेलेल्या कर्जाच्या हप्त्याची व्याख्या - असे कर्ज ज्याचा [हप्त्याचा] भरणा होणे आवश्यक होते, परंतु, मार्च ते जून कालावधीत प्रदान केले गेले नाही. तसेच, किमान एक अधिकर्ष/ रोख पत सुविधा असणा-या एमएसएमई कर्जधारकांसाठी कामगिरी निर्देशक म्हणजे उपयोग दरांमधील बदल. 'सर्व कर्जदात्यांच्या अदत्त जमा बाकीचे सर्व कर्जदात्यांच्या पतमर्यादेशी संबंधीत पत सुविधेसाठी असलेले गुणोत्तर' अशी उपयोग दराची व्याख्या करता येईल.

एमएसएमई कर्जदारांना खालील वैशिष्ट्यांमुळे प्रोफाईल केले आहे:

1. कर्जाचा प्रकार: फेब्रुवारी '20 मध्ये एकुण रु.18.2 लाख कोटींच्या एमएसएमई थकबाकीतील 18% थकबाकी अशा संस्थांकडे आहे ज्यांच्याकडे केवळ मुदत कर्ज आहे आणि 43% अशा संस्थांकडे आहे ज्यांच्याकडे केवळ खेळते भांडवल आहे. फेब्रुवारी '20 पर्यंत उर्वरित 39% निधी आधारित थकबाकी मुदत कर्ज आणि खेळते भांडवल अश्या दोन्ही सुविधा असलेल्या संस्थांचे आहेत.

Type of loan	Feb'19	Feb'20
Only TL	16%	18%
Only WC	39%	43%
TL+WC	45%	39%

2. सिबिल एमएसएमई श्रेणी (सीएमआर) : सीएमआर वितरण दर्शविते की, सीएमआर 1 ते सीएमआर-3 चा सर्व-प्रमुख खंड 34% आहे, प्रमुख खंड सीएमआर-4 ते सीएमआर-6 चा समावेश आहे आणि उर्वरित 29% उप-प्रमुख खंड सीएमआर-7 ते सीएमआर-10 च्या श्रेणीत येते.

CMR	Feb'19	Feb'20
CMR 1-3	30%	34%
CMR 4-6	38%	36%
CMR 7-10	32%	29%

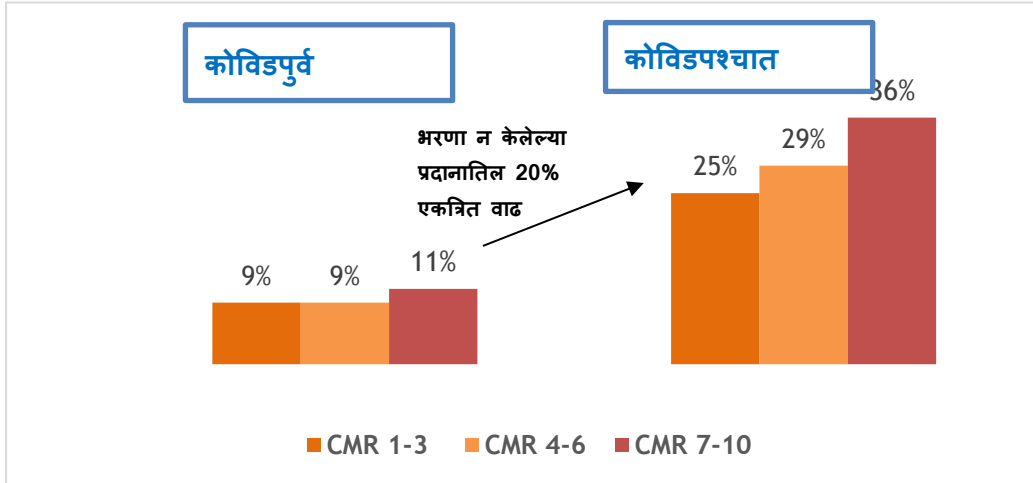

संरचनात्मकदृष्ट्या भक्कम एमएसएमईमध्ये कोविड पश्चात भरण्यात न आलेल्या प्रदानात झालेली घट

किमान एक मुदत कर्ज असणा-या एमएसएमई खंडातील सीएमआरच्या आधारावर कोविड-पूर्व काळात 9% ते 11% भरण्यात न आलेले प्रदान होते. कोविड नंतरच्या काळात मार्च 20 ते जून 20 या चार महिन्यांच्या विंडोसाठी भरण्यात न आलेल्या प्रदानाची संख्या जवळजवळ 30% पर्यंत वाढली आहे. परंतु, भरण्यात न आलेल्या प्रदानातील वृद्धी पुर्व-कोविड वेळेपेक्षा एमएसएमईच्या सीएमआरने अधिक स्पष्ट केली आहे.

निशाणी 24: सीएमआर मधील मुदत कर्जासाठी भरण्यात न आलेले प्रदानाचे प्रमाण

कोविड नंतरच्या 4 महिन्यांच्या काळात, सीएमआर-1 ते सीएमआर-3 मध्ये सीएमआर-7 ते सीएमआर-10 च्या तुलनेत भरण्यात न आलेले प्रदान 25%च्या स्तरावर नोंदविल्या गेले आणि हे असे दर्शविते की कोविड-19 च्या वैश्विक महामारीमुळे उद्भवलेल्या आर्थिक आघातात संरचनात्मकरित्या भक्कम एमएसएमई संस्था अपेक्षेपेक्षा अधिक लवचिक होत आहेत.

सुपर-प्राइम एमएसएमई मध्ये उच्च उपयोग दर कोशात कमी स्थित्यंतरं असतात

कर्जदारांचे उपयोग स्तर खालिल समुहात <50%, 50%-75% आणि 75%+ मध्ये कोशबद्ध केल्या गेले आहेत. उपरोक्त परिभाषित उपयोग दर कोशामध्ये मार्च' २० ते जून' २० या चार महिन्यांपर्यंत कर्जदारांच्या संक्रमण सारणीचा अभ्यास केला जातो आहे. आणि सीएमआरचा उपयोग करून कर्जदारांच्या संरचनात्मक सामर्थ्यावर आधारित संक्रमण सारण्या स्वतंत्रपणे अभ्यासले जातात.

निशाणी 25: खेळत्या भांडवलाच्या उपयोगस्तराची संक्रमण सारणी

CMR as of Mar'20	Utilization Rate Bucket as of Mar'20	Utilization Rate Bucket as of Jun'20			Proportion of borrowers as of Feb'20
		<50%	50-75%	75%+	
CMR1-3	<50%	77%	14%	9%	12.9%
	50-75%	34%	44%	22%	4.9%
	75%+	12%	16%	72%	10.7%
CMR4-6	<50%	69%	16%	14%	8.6%
	50-75%	23%	49%	28%	6.3%
	75%+	6%	10%	84%	28.3%
CMR7-10	<50%	87%	7%	6%	5.8%
	50-75%	14%	71%	15%	2.6%
	75%+	2%	3%	95%	19.9%

सीएमआर-7 ते सीएमआर-10च्या सब-प्राइम खंडामध्ये उपयोग दरांचे अत्यंत मर्यादित संक्रमण आहे कारण बहुतांश कर्जदारांकडे आधीपासूनच उच्च उपयोग दर आहे. परंतु, प्राइम आणि सुपर-प्राइम खंडा दरम्यान, हे स्पष्ट आहे की सीएमआर-4 ते सीएमआर-6च्या प्राइम खंडामध्ये सीएमआर-1 ते सीएमआर-3 च्या सुपर-प्राइम खंडापेक्षा तुलनेने उच्च उपयोग दर कोशामध्ये जास्त प्रमाणात संक्रमण आहे.

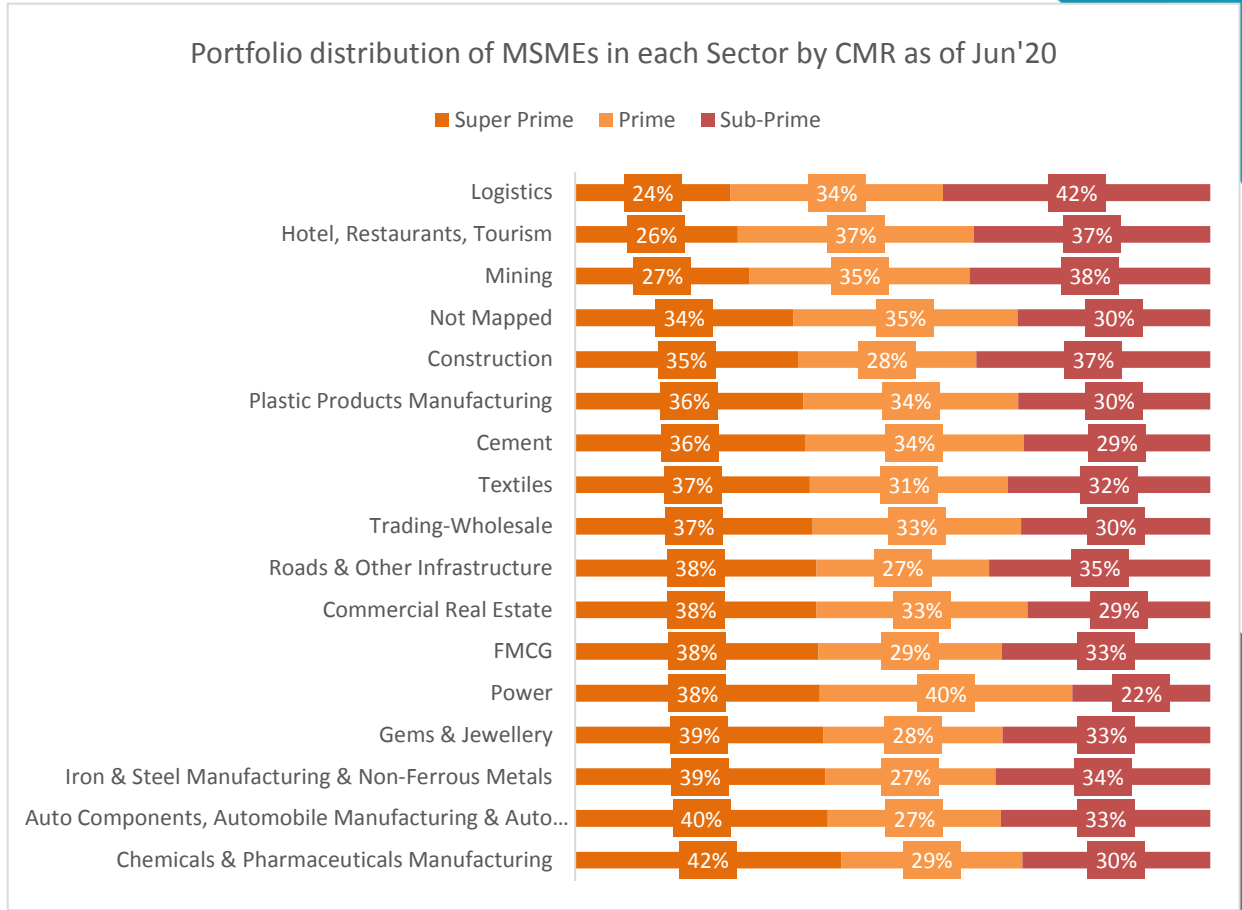
एमएसएमईच्या क्षेत्रनिहाय जोखमीचे मुल्यमापन

एमएसएमई कर्जदारांचे क्षेत्रनिहाय जोखीम मूल्यांकन प्रत्येक क्षेत्रातील एमएसएमईची स्ट्रक्चरल सामर्थ्य समजून घेण्यासाठी केले जाते. असे विभाग ज्यांच्यासाठी विश्लेषण आयोजित केले होते ते आरबीआयच्या के व्ही कामत यांच्या अध्यक्षतेखालील तज्ज्ञ समितीच्या 'रिपोर्ट ऑफ एक्सपर्ट कमिटी ऑन रेझोल्युशन फ्रेमवर्क फॉर कोविड-19 रिलेटेड स्ट्रेस' अहवालातून घेतलेले आहे. एमएसएमईच्या सीएमआर वितरणामध्ये फेब्रुवारी 20 ते जून 20 या कालावधीत किरकोळ हालचाल झाली, म्हणूनच या विश्लेषणासाठी नवीनतम सीएमआर वापरल्या गेला.

सर्व क्षेत्रांसाठी सीएमआर वितरण एकमेकांपेक्षा खूप वेगळे आहे. लॉजिस्टिक्स, हॉटेल-उपहारगृहे-पर्यटन आणि खनन क्षेत्रात सुपर-प्राइम एमएसएमईचे प्रमाण कमी आहे. आणि रसायने व औषधनिर्माण, उत्पादन आणि वाहन घटक, उत्पादन आणि डीलरशिप क्षेत्रांत सुपर-प्राइम एमएसएमईचा तुलनेने सर्वाधिक वाटा आहे.

परंतु आणखी एक दृष्टिकोन असा आहे, की एकतर संरचनात्मकदृष्ट्या भक्कम किंवा कमकुवत असलेले एमएसएमई सर्वच क्षेत्रात आहेत. कोविड परिस्थितीने सर्वच क्षेत्रांवर सारखाच परिणाम केला नसेलही, परंतु आपण पाहतो की बहुतेक क्षेत्रातील एमएसएमई संरचनात्मकदृष्ट्या अद्याप सशक्त स्थितीत आहेत आणि सध्याच्या आर्थिक आव्हानांमध्ये ते अधिक चांगल्या स्थितीत असतील

निशाणी 26: जून 20 पर्यंतच्या सीएमआर द्वारा कामत समितीत उल्लेखलेल्या एमएसएमईच्या पोर्टफोलिओचे वितरण ¹

⁴ ट्रान्सयुनियन सिबीलच्या व्यावसायिक क्रेडिट डेटाबेसमध्ये कर्जदात्या संस्थांकडून प्रस्तुत केलेल्या माहितीचा वापर करून खंडांना/ सेक्टरना सर्वोत्तम प्रयत्नांच्या आधारे मोजले जाते; कामत समिती अहवालात 4.मध्ये रस्ता, माहिती यांचा उल्लेख आहे. रस्ते आणि इतर पायाभूत सुविधा पूर्ण पायाभूत क्षेत्रासाठी आहेत; कामत समितीच्या अहवालात ग्राहक टिकाऊ वस्तू / खाद्य, यांचा उल्लेख आहे, माहिती 9 मध्ये आहे. एफएमसीजी अन्न प्रक्रिया व पेय क्षेत्रासाठी आहे; ज्या कंपन्या कामत समितीमध्ये नमूद केल्यापेक्षा वेगळ्या क्षेत्रातील आहेत किंवा विभाग/ खंड माहिती उपलब्ध नाही त्यांचा उल्लेख नॉट मॅप म्हणून केला गेला आहे; एमएसएमई सीएमआरच्या आधारे सुपर प्राइम: सीएमआर-1 ते सीएमआर -3, प्राइम: सीएमआर-4 ते सीएमआर-6 आणि सब-प्राइम: सीएमआर-7 ते सीएमआर-10 अशा वर्गिकृत आहेत.

निष्कर्ष

कोविड महामारीमुळे आलेली आर्थिक परिस्थिती गेल्या सहा महिन्यांत एमएसएमई कर्जपुरवठा परिसंस्थासमोर अनेक आव्हाने व संधी दिल्या आहेत. परिसंस्थेचे सर्व खेळाडू एमएसएमईला कर्ज देण्याच्या नव-सामान्य परिस्थितीचे सातत्याने समावेशन करून घेत आहेत.

शासनाने एमएसएमईसाठी रु. 3 लाख कोटींचे पॅकेज वेळेवर जाहीर केले आणि कडून हे पॅकेज -तात्काळ स्वीकारल्या गेल्याने एमएसएमईला सध्याच्या काळात लाभ घेण्यासाठी आवश्यक मंछउपलब्ध झाला आहे. बिहार, झारखंड, पंजाब आणि केरळ सारखी राज्ये, जी एमएसएमई कर्जाच्या पत पुनर्स्थापनेत आघाडी घेत आहेत आणि सामान्यतः महाराष्ट्र आणि दिल्लीसारखी कर्जाच्या पत पुनर्स्थापनेमध्ये व्यस्त असणारी क्षेत्रे या कथेत मागे पडली आहेत, असे आमचे निरीक्षण आहे. जरी बरेच लक्ष एमएसएमईएसकडे पतपुरवठा करण्याकडे आहे परंतु जोखमीच्या दृष्टीकोनातून संरचनात्मकदृष्ट्या भक्कम एमएसएमई अजूनही लवचीक आहेत.

जसजशी नव-सामान्यतेकडे आपली प्रगती होईल, तसतसे आपल्याला परिसंस्थेतील अनेक नवीन आव्हाने आणि संधी उलगडताना दिसतील. उद्योग स्तरावर एमएसएमईच्या सुक्ष्म बारकाव्यांकडे लक्ष ठेवण्याची आणि वेळेवर आणि आवश्यक हस्तक्षेपाची गरज, ही कर्जदार, एमएसएमई संस्था आणि दीर्घावधीच्या अर्थव्यवस्थेच्या निरंतर वाढीची पायाभूत आधार असणार आहे.

About SIDBI

Small Industries Development Bank of India has been established under an Act of the Parliament in 1990. SIDBI is mandated to serve as the Principal Financial Institution for executing the triple agenda of promotion, financing and development of the Micro, Small and Medium Enterprises (MSME sector) and co-ordination of the functions of the various Institutions engaged in similar activities. Over the years, through its various financial and developmental measures, the Bank has touched the lives of people across various strata of the society, impacted enterprises over the entire MSME spectrum and engaged with many credible institutions in the MSME ecosystem. For more information, visit www.sidbi.in.

About TransUnion CIBIL

TransUnion CIBIL is India's leading credit information company and maintains one of the largest repositories of credit information globally. We have over 3000 members—including all leading banks, financial institutions, non-banking financial companies and housing finance companies—and maintain more than 900 Million credit records of individuals and businesses.

Our mission is to create information solutions that enable businesses to grow and give consumers faster, cheaper access to credit and other services. We create value for our members by helping them manage risk and devise appropriate lending strategies to reduce costs and increase portfolio profitability. With comprehensive, reliable information on consumer and commercial borrowers, they are able to make sound credit decisions about individuals and businesses. Through the power of information,

TransUnion CIBIL is working to support our members drive credit penetration and financial inclusion for building a stronger economy

We call this Information for Good.

Disclaimer

In case of any ambiguity/discrepancy in the translated contents in vernacular (vis a vis English / Hindi edition), the respective content/context in English / Hindi version will prevail

“इंग्रजीतुन मराठीत केलेल्या भाषांतरात काही अस्पष्टता/ तफावत आढळल्यास, इंग्रजीतील संबंधित मजकुर/ संदर्भ ग्राह्य धरला जाईल.”

This MSME Pulse Report (Report) is prepared by TransUnion CIBIL Limited (TU CIBIL). By accessing and using the Report the user acknowledges and accepts such use is subject to this disclaimer. This Report is based on collation of information, substantially, provided by credit institutions who are members with TU CIBIL. While TU CIBIL takes reasonable care in preparing the Report, TU CIBIL shall not be responsible for accuracy, errors and/or omissions caused by inaccurate or inadequate information submitted to it by credit institutions. Further, TU CIBIL does not guarantee the adequacy or completeness of the information in the Report and/or its suitability for any specific purpose nor is TU CIBIL responsible for any access or reliance on the Report and that TU CIBIL expressly disclaims all such liability. This Report is not a recommendation for rejection / denial or acceptance of any application, product nor any recommendation by TU CIBIL to (i) Lend or not to Lend. (ii) enter into or not to enter into any financial transaction with the concerned individual/entity. The Information contained in the Report does not constitute advice and the user should carry out all the necessary analysis that is prudent in its opinion before making any decisions based on the Information contained in this Report. The use of the Report is governed by the provisions of the Credit Information Companies (Regulation) Act, 2005, the Credit Information Companies Regulations, 2006, Credit Information Companies Rules, 2006. No part of the report should be copied, circulated, published without prior approvals.

TransUnion CIBIL

TransUnion CIBIL Limited
[Formerly: Credit Information Bureau (India) Limited]
CIN: U72300MH2000PLC128359

P: 6638 4600
F: 6638 4666
W: transunioncibil.com

One Indiabulls Centre, Tower 2A, 19th Floor,
Senapati Bapat Marg, Elphinstone Road,
Mumbai - 400 013.